

ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ

Kültürel Miras

ve

Kadın

SEMPOZYUM

12-13-14 Mayıs 2016

ADÜ Atatürk Kongre Merkezi

ÖZET KİTAPÇIĞI

Arş.Gör.Gülgüney Masalcı Şahin, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi
Hititler’de Kadın Müzisyenler ve Şarkıcılar

Milattan önce ikinci bin yılda Anadolu’da bir siyasi birlik kuran Hititler, kendilerine “bin tanrılı halk” olarak adlandırmışlardır. Tanrıları onuruna pek çok bayram kutlamışlar ve ritüeller gerçekleştirmişlerdir. Kültürün önemli bir üyesi olan müzik, Hititlerin dini törenlerinin ana unsurlarından biridir. Kült yemeklerinde, libasyonlarda, bayram kutlamalarında pek çok müzisyen ve şarkıcı karşımıza çıkmaktadır. Bu müzisyenlerin azımsanmayacak kadar bir kısmını kadın sanatçılar oluşturmaktadır. Bu kadın müzisyenlerin lir ve vurmali çalgılar –özellikle tef- çaldığını biliyoruz. Arkeolojik verilerde de bu sahneleri görmekteyiz. Törenlerde pek çok görevi olan MUNUS h zakara-, MUNUS katra-, MUNUS damara-, MUNUS zintuhi-, MUNUS KI.SIKIL isimli meslek gruplarından kült görevlisi kadınların çeşitli müzik aletleri çaldıklarını ve şarkı söylediklerini yazılı kaynaklardan öğrenmekteyiz. Kadın sesi Hitit müziğinde tercih edilmiştir hatta erkek müzisyenlerin bile yeri geldiğinde kadın sesini taklit ettiklerini biliyoruz. Genç kızlardan ve çeşitli şehirlerin halklarından oluşan kadın şarkıcı listelerinde sayıları 25 şarkıcıya ulaşan korolardan söz edilmektedir. Ayrıca ölüm ritüellerinde kadınlar ağıtlar yakmakta, ilahiler okumaktadır. Bu da dört bin yıllık bir geleneği gözler önüne sermektedir.

Yrd.Doç.Dr.Ebru Mandacı, Bitlis Eren Üniversitesi

Asur Ticaret Kolonileri Çağında Dokumacılıkta Kadının Rolü

Anadolu tarihinde, “Asur Ticaret Kolonileri Çağı” olarak adlandırılan dönem M.Ö. 2. Binyılın başlarından itibaren yaklaşık 250 yıllık bir süreci kapsamaktadır. M.Ö. 1974-1723 yılları arasında Anadolu’ya Asurlu tüccarlar gelerek, Anadolu’nun başta i  bölgeleri olmak üzere çeşitli yerlerde alışveriş merkezleri kurmuşlardır. Asurlu tüccarlar Anadolu’ya başta kumaş ve kalay olmak üzere çeşitli ticari eşyalar getirmişler, karşılığında altın, gümüş ve kıymetli taşlar almışlardır. Kültepe tabletlerinden edindiğimiz bilgiye göre, dönemin Asurlu kadınları faal olarak ticaretin içinde yer almışlar, özellikle tekstil imalatında aktif rol oynamışlar ve ettikleri malların Anadolu’ya sevkiyatında görev üstlenmişlerdir.  nl  tüccarların pek çoğunun hanımı, evini atölyeye çevirerek ailenin diğer kadınları ve çalıştırdıkları kölelerle beraber tekstil ürünü dokumuşlardır. Asurlu kadınların tekstil  retimiyile ilgili bilgilerimize, Anadolu’da yaşıyan Asurlu tüccarlar ile onların bayan akrabaları arasındaki mektuplaşmalar kaynaklık etmektedir. Bu mektuplar, tüccarların almak istediği dokumaların türü hakkında bilgi verdiği gibi bazen de ebatları, y n n miktarı ve işlenmesi tarzında detaylar içermektedir. Bir kumaşın dokunmasıyla ilgili bilgi veren tek belge TC 3/I, 17 numaralı mektuptur. Vesika, Asurlu tüccar Puzur-Aşşur’un Waqartum adlı kadına yazdığı mektuptur. Tüccar, kadının daha önce gönderdiği kumaşlardan memnuniyetini dile getirdikten sonra aynılarından dokuyarak göndermesini belirtmektedir. Belgede Puzur-Aşşur, sipariş verdiği kumaşların nasıl dokunmasını istediğini dile getirmektedir. Belgelerden Asurlu kadınların Anadolu’ya çok çeşitli dokuma ürünleri gönderdikleri anlaşılmaktadır. Tabletler Anadolu’ya gönderilen kumaş cinslerinin yanı sıra kadınların bir seferde gönderdikleri kumaş miktarı hususunda da bilgi edinmemizi sağlamaktadır. Belgelerden anlaşıldığına göre, malların sarılması ile Asur’dan sevkiyatı ve şirket çalışanları ile de kadınlar ilgilenmiştir. Bazı Asurlu kadınlar ise zaman içerisinde Anadolu’ya gelmişlerdir. Asur’dan Anadolu’ya gelen kadınların da burada tekstil ettikleri ve ticaretini yaptıklarını gösteren belgeler mevcuttur.

Yrd.Doç.Dr.Ayhan Yardımcıel, Kafkas Üniversitesi

Kars Arkeoloji Müzesinde Bulunan Kadın Temalı Eserler ve Betimlemeler

Kars Arkeoloji ve Etnografya Müzesi, bölge müzesi niteliğinde olup Ardahan, Kars, Iğdır ve Ağrı illerinde bulunan eserlerin toplandığı sayılı müzeler arasında olup oldukça zengin bir arşivi bulunmaktadır. Müze'ye son zamanda kazandırılan Patnos Liç Urartu eserleri dâhil olmak üzere çoğu metal eser üzerinde kadın betimlemeleri bulunmaktadır. Bunların birçoğu dini ritüellerden oluşmaktadır. Bu yönüyle ilginç bir bulgu ortaya koymaktadır. Ağırlıklı kısmı Orta Demir Çağı (Urartu Krallığı) dönemine ait olan bu eserlerde kutsal ağaç/hayat ağacı etrafında üzerlerinde tören kıyafetleriyle betimlenen kadınların rolü bu araştırmanın konusudur. Aynı şekilde benzer buluntuların tespit edildiği Karmir Blur (Ermenistan) buluntuları da mukayese edilerek döneme ilişkin kabartmalarda kadın teması ve rolü irdelenecektir.

Yrd.Doç.Dr.Zeynep Çakmakçı, Dokuz Eylül Üniversitesi

Erken Bizans Döneminde Kadın Baniler ve Kültürel Yaşama Etkileri

Roma İmparatorluğu'ndan devralınan bir geleneğinin sürdürülmesine paralel olarak, Bizans dünyasında da aristokrat kökenli ya da saray çevresinden kişilerin içinde yaşadıkları topluma cömertliklerini ve toplum için önemlerini göstermenin en etkili yollarından biri, halkın beğeni ve takdirini kazanacak sanat eserlerinin yapılmasına öncülük etmektir. Bu anlayış Hristiyanlıkla birlikte yeni anlamlar kazanmış, sanat eserleri, banisinin tanrıya olan güçlü inancını, minnet ya da şükran duygularını ifade etmenin en etkili yollarından biri olarak görülmüştür. Bizans uygarlığının erken yüzyıllarında kadınlarının himayesi ya da mali desteğiyle hayata geçirilen eserlerin niteliği, bağışçısının zenginliğine ve toplumdaki statüsüne göre değişir. Bu dönemdekadınlar tarafından desteklenen sanatsal faaliyetler, kiliselere adanan ayın kapları gibi nispeten mütevazı bağışlardan, kadınların taktıklarında tanrısal bir koruma ve merhamet altında olacaklarına inandıkları ziynet eşyalarına kadar çeşitlilik gösterir. Genellikle Hristiyan inancının etkisi altında gerçekleşen bu bağışların niteliği, Anicia Iuliana gibi zengin, nüfuzlu ve imparatorluk ailesine mensup bir prensesin inşa ettirdiği anıtsal boyutlu bir kiliseye kadar varabilmektedir. Bildirimizde Erken Bizans döneminde sanatın kadın hamilerin bir sanat eserine parasal destek vermesinin nedenleriincelenecek, baniliğin kadınların toplumsal ve ekonomik statüsüne katkıları üzerinde durulacaktır. Günümüze ulaşabilen eserler ışığında dönemin estetik karakterinin belirlenmesinde kadın banilerin tercih ve etkileri de bu bildiri kapsamında ele alınmaya çalışılacak konular arasındadır.

Arş.Gör.Murat Turgut, Selçuk Üniversitesi

Hitit Dini Ritüellerinde Kadınların Görevleri ve Roller

Hititler M. Ö. II. Binyılda Hattuša (Çorum/Boğazköy) merkezli olarak yaşamış olan Hint Avrupa halkıdır. Hititler çok tanrılı bir dini inanca sahip olmuşlardır. Hitit panteonunda erkek tanrıların olduğu gibi dişi tanrıçalar da bulunmaktadır. Hititler, tanrılar/tanrıçaları adına dini bayramlar ve ritüeller düzenlemişlerdir. Bu etkinliklerde kadınların da yer aldıkları görülmektedir. Ritüellerde, kraliçe, kral ile birlikte birçok ritüelde yer almaktadır. Bazı ritüellerde ise ritüeli tek başına yürütmektedir. Hititlerden kalma yazılı belgelerde geçen GALMUNUSŠu.GI büyücü kadınların başı anlamına gelmektedir. Bu kadınlar büyü ritüellerinde görev almışlardır. Nuntarriyašha bayramını anlatan yazılı metinlerde büyücü kadınların başının Ganzu(wa)'yı yakmak için Arinna

kentine doğru gittiklerinden bahsetmektedir. Başka bir ritüelde -Zintuhi kadınlarının Tahurpa kenti yolunun sağ kenarında ayakta durarak Hatti dilinde ilahi söylediklerinden bahsetmektedir. Kadınların ritüellerdeki görevleri konusunda da birçok arkeolojik malzeme bulunmaktadır. Fraktin kaya kabartmasında kraliçe, tanrılara sunu yapar vaziyette tasvir edilmiştir. İnandık vazosunda eski bir gelenek olan cinsel içerikli Hiero Gamos yani kutsal evlilik/birleşme sahnesi bulunmaktadır. Ayrıca Bitik vazosunda ise erkek figürün, duvaklı bir kadının (gelin) duvağını açar şekilde görülmektedir. Bu sahne, Anadolu'da günümüze kadar gelen bir geleneğin erken dönem örneklerinden birisidir. Bu çalışmada, Hitit yazılı ve arkeolojik kaynaklarına göre, kadınların, dini ritüellerdeki konumu ve ne tür işlevleri olduğu incelenecektir.

Arş.Gör.Nilgün Güneş, Akdeniz Üniversitesi

Yrd.Doç.Dr.Nurşah Çokbankir Şengül, Akdeniz Üniversitesi

Roma İmparatorluk Dönemi Yazılı Belgeleri Işığında Anadolu Kültür Varlıklarının Oluşumunda Kadının Yeri

İnsanlık, kültür tarihinin oluşmaya başladığı prehistorik dönemlerin başlarında, Avrupa'nın pek çok alanında ele geçen Venüs heykellerinde olduğu gibi, Neolitik Dönem'in Çatalhöyük'ünde çocuğunu doğururken tasvir edilmiş tanrıça figürü ile doğuran - üreten kadını bereket ile ilişkilendirmiştir. Bu durum tarım topluluklarının bereket ve kadın olgusunu eş değer olarak algıladıklarını düşündürmektedir. Ancak Anadolu'nun Prehistorik Dönemlerine ait, şimdiki kadar ele geçen arkeolojik verileri, bu topluluklar içinde kadının yeri konusunda çok açıklayıcı bilgiler sunmaz. Yazının icadı ile başlayan Historik Dönem'in Anadolu'daki en önemli temsilcisi olan Hititler, eşsiz yazılı arşivi ile döneminin toplumsal, siyasal, hukuki vb. alanlarında önemli bilgiler sunar. Pek çok kil tablet bu alanlarda kadının varlığını gözler önüne sermektedir. Öyle ki Tavananna ismi ile anılan ana kraliçe, kocası ile birlikte kraliyet mührünü taşımış, kocası ölünce bile yönetimde etkili güç olarak varlığını sürdürmüştür. Klasik Dönem'e geldiğinde Atina demokrasisinde kadın ve erkek eşitliği hiçbir şekilde söz konusu değildir. Seçme ve seçilme hakkı olmayan kadının sosyal hayattan tamamen soyutlandığı görülmektedir. Kadınlar hayatları boyunca bir erkeğin velayeti altındaydı. Bu erkek; babası, erkek kardeşi, kocası vb. idi. Sadece heteira adı verilen, erkeklere yarenlik yapan kadın figürleri "tartışmalı bir şekilde" daha özgür bir formda karşımıza çıkar. Bu kadınların iyi bir müzik eğitiminin yanı sıra, siyaset, ekonomi gibi konularda donanımlı bir kültürel birikime sahip olması beklenirdi. Arkaik ve Klasik Dönem Siyah ve Kırmızı Figür Tekniği'nde resmedilmiş symposium sahnelerinde müzisyen ve dans icra eden kadınları erkeklerin dünyasını renklendiren figürler olarak izleyebilmekteyiz. Hellen Dünyasında, edebi ve epigrafik belgeler kadının dönemsel imajını gözler önüne serer. Kadın evde yer alır erkek ise günlük hayatını dışarıda devam ettirir. İ.Ö. 5.yy. komedia yazarlarından Aristophanes ise halkı barışa sevk etmek için kadınları ve onların cezalandırma yöntemini konu edinmeyi tercih etmiştir. Aristophanes'in Lysistrata isimli komediasında artık savaştan bıkmış kadınlar, erkeklerini kadınlık görevlerini yerine getirmemekle cezalandırırlar; Lysistrata önderliğinde dayanışma sergileyen kadınlar barışı savunurlar. Bu çalışma kapsamında incelenecek olan Roma Dönemi'nde ise Anadolu'nun somut ya da somut olmayan kültürel varlıklarının oluşumunda kadının rolü hem yazılı hem de arkeolojik veriler ile gözler önüne serilecektir. Anadolu'da kadın, varlığını kent yaşamı içerisinde döneminin diğer merkezlerine göre daha fazla ispatlamıştır. Kent Roma'ya bakıldığında aile içindeki kadının yeri-rolü ile ilgili önemli veriler ve farklılıklar yakalanabilmektedir. Roma Hukuku'nda hiçbir yasal hakkı olmayan kadın, evlendiği erkeğin (pater familias) himayesi altında çocuk doğurmak ve ailesinin ihtiyaçlarını karşılamakla meşguldü. Anadolu'daki epigrafik verilere bakıldığı zaman pek çok kadının varlığı yönetimde, siyasette,

edebiyatta, sanatta, sporda, hekimlikte, euergesia vb. faaliyetlerde ispatlanmaktadır. Kentlerini geliştiren faaliyetleri üstlenen kadınlar (yapı, vakıf, tahıl tedariki, bayram düzenleme vd.) yazılı onursal objeler ile ödüllendirilmişlerdir. Bu çalışmada, Roma İmparatorluk Çağı'ndaki bu kadınların faaliyet alanları epigrafik belgeler ile gözler önüne serilerek; Anadolu kadını ile zamandaş diğer kadınlar arasındaki farklılığının nedenleri incelenecektir.

Prof. Dr.Gül Işın, Akdeniz Üniversitesi

Arş. Gör.Müjde Bideci, Akdeniz Üniversitesi

Bir İmge Olarak Knidos Aphroditesi'nin Kültürel Miras Kapsamında Hikayeleştirilmesi

Bu çalışmada Knidos Antik Kenti'nde (Datça) kalıntıları bulunan Knidos Aphrodite'si ya da Çıplak Aphrodite olarak nitelendirilen Aphrodite heykeline dikkat çekmek ve yurt dışındaki örnekler temel alınarak kültürel miras kapsamında hikâyeleştirilerek pazarlanabilirliği üzerinde durulmuştur. Ege dünyasındaki ilk çıplak kadın heykeli olduğu bilinen Aphrodite tiplemesi tüm zamanlarda yer edinmiş ve farklı formlarda günümüze kadar ulaşmıştır. Çıplak kadın figürünü heykele uyarlayan ilk sanatçı olarak bilinen heykeltıraş Praksiteles'in ellerinde M.Ö. 4 yüzyılda vücut bulduğu bilinen Knidos Aphroditesi hem dini hem de cinsellik sembolleri ile bilinmektedir. Ancak bu sembollerin dışında tüm Avrupa dünyasında geniş yer edinmiş, birçok sanatçıya ilham olan (Dali'den, Halikarnas Balıkçısı'na kadar birçok sanatçıyı-tarihçiyi etkileyen heykel) Knidos Aphroditesi'nin ülkemizde olması ve kültürel miras olarak nitelendirilmesi, üzerinde durulması gereken konulardır. Çeşitli politika ve projelerin var olduğu kültürel miras kapsamı içinde değerlendirilmesi gereken Knidos Aphroditesi'nin, Knidos'a verilmiş denizcilerin Aphrodite'ye yüklediği anlamdan ve Praxiteles'ten itibaren bu heykelin yüklendiği sembollerin toplamı olan bir hikâyesi vardır ve bu hikâye ile taçlandırılan bu heykelin kültürel miras kapsamında ülke tanıtımına katkıda bulunacağı ve Knidos antik kentinin gün yüzüne çıkmasına ve pazarlanmasına yardımcı olacağı düşünülmektedir. Bu bağlamda Aphrodite'nin bir kadın olarak cinsel boyutu ya da tanrıça olarak dini yönü üzerine yapılan imgelemeler dışında kültürel bir miras olarak değerlendirilmesi ve bu kapsamda hikâyeleştirilerek tanıtılması üzerine değerlendirme yapılmış ve öneriler getirilmiştir.

Arş.Gör.Dilek Maktal Canko, Ege Üniversitesi

Bir Bizans Prensesi Anikia Iuliana ve Görkemli Bir Yapı Aziz Polyeuktos Kilisesi

Bizans İmparatorluğu'nda imparatoriçeler ve soylu kadınlar; malın, mülkün ve soyluluğun hamili olarak manastırlar kurdular, hastaneler inşa ettirdiler, el yazmaları ürettiler ve sanat hamisi olarak yetiştiler. Kaynakların yetersizliği nedeniyle 11. yüzyıl öncesine ilişkin bilgilerimizin kısıtlı olmasına rağmen; 6. yy. da yaşamış olan prenses Anikia Iuliana'nın sanat hamisi olarak yetişen soylu bir kadın olduğu bilinmektedir. Anikia Iuliana, imparatoriçe adayı olarak yetiştirilmesinin ardından hayallerinin gerçekleşmemesi nedeniyle hayal kırıklığı yaşamış ve dönemin imparatoru Iustinianus ile sanatsal alanda güç savaşına girmiştir. Bu güç savaşının ürünü Iuliana'nın hamiliğinde yaptırılmış Aziz Polyeuktos Kilisesi olmuştur. Pahalı işçiliği, şatafatlı sanat eserleri ile kilise, Iuliana'nın konumunun ve gücünün büyüklüğünü kanıtlamakla birlikte, zamana meydan okuyarak Anikia Iuliana'yı da ölümsüzleştirmiştir. Bu bildiride, Anikia Iuliana'nın Aziz Polyeuktos Kilisesi'ne maddi destek vermesinin nedenleri incelenirken, mimari ve süsleme özelliklerinin Anikia Iuliana'nın düşünsel desteğiyle oluşup oluşmadığı ve böylesine anıtsal bir yapıda sanatsal açıdan kadın duyarlılığının hissedilip hissedilmediği tartışılacaktır.

Doç.Dr.Caner Işık, Adnan Menderes Üniversitesi
Kültürel Mirasımızda Bir Köşe Taşı Olarak Hz. Fatıma

İslam kültür tarihinde Hz. Fatıma ve ona dair kültleşmiş, anlatılar, semboller, teknikler ve kabuller vardır. Peygamberin kızı olmasının ötesine geçmiş olan kimliği ehlibeytin ağacı olmak anlamında bütün ümmetin ana değerlerinden biri olmuştur. Bu özelliğinden dolayı özellikle kadına dair ruhsal manada cereyan eden bir çok etkinlik Hz. Fatıma kabulü üzerinden anlamlandırılmıştır. Şifa yapmak etkinliklerinin en önemli göstereni olan Fatıma'nın eli sembolü bunun en önemli kanıtlarından biridir. Çalışmamızda Hz. Fatımanın gerçek ve mitsel hikayelerle bürünmüş anlatılarından hareket ederek, sözlü kültürün etkinlik alanlarındaki yayılması ve aktarılması süreçleri takip edilecek ve günümüzde Hz. Fatıma ile gerekçelendirilen somut olmayan kültürel mirasımıza kalan kanıtlar sunulmaya çalışılacaktır.

Prof.Dr.Enver Konukçu
Aydınoğulları Hatunları

Alp Arslan ve halefi Melik şah zamanında, Selçuklular Anadolu'da Türk hakimiyetinin yayılmasında ilklerdendir. Türkistan'dan hareketle Anadolu'nun önemli bir kısmını ele geçiren Oğuzlar, verimli toprakları kendilerine yurt tuttular. XIV.yy başına kadar Ege sahillerinde de göze çarptılar. Laskarisler ve Palaiologos gibi Bizans hanedanları artık eski sınırlara ebediyen veda ettiler. İlk devir Osmanlı kaynaklarının Türkmen, Yörüki göçer veya göçer evlileri, yen, beyliklerin kuruluşunda alt yapıyı teşkil ettiler. XIV.yy başlarında Batı Anadolu'da göze çarpan bu Tevaiüfü'l-Müluk'un önde gelenleri Germiyanlılar, Denizli, Menteşe Saruhan ve Aydın Oğulları idiler. El-Ömeri, İbn Batuta, Eflaki, Yazıcı zade ve Enveri, daha sonrada Müneccimbaşı Aydın oğullarına dair bilgiler ile göze çarpmışlardır. H. Akın, Zacharidiou, Ahrweiller ve Paul Lemerle'nin etraflı çalışmaları ile Aydın oğulları, gerçek değerini bulmuştur. Aydın oğullarının hakimiyet alanı Gediz-Küçük ve Büyük Menderes Vadileri ile sınırlı idi. Yaylak ve kışlak yaşayışa en uygun yükseklikler de Boz Dağlar, Kestane Dağları, Karıncalı ve Madran idi. Aydın oğulları tarih sahnesine çıkmadan önce Laskaris ve Palaiologosların veda ettiği biter topraklarda şimdi Türkmen veya Yörükler hakim idiler. Aydın ile il ve uluslaşma yolunda hızla bir ilerleyiş kaydeden Aydın oğullarının isimleri hala bilinmeyen göçer evliler önemli roller ifa etmişlerdir. Bu Yörüklerin isimleri post quem olarak, XVI.yy da belirlenebilmektedir. Fatih ve Kanuni Sultan Süleyman zamanlarında tertip edilen Tapu, Vakıf ve Muhasebe Defterlerindeki bilgiler, yayınlayanlarında sözünü ettiği gibi çok çok önemlidir. Aydın Bey, Emirü's Sevahil idi. Onun zamanında Yörükler, artık Ege sahillerinde kışlıyordu. Öncelikle görüşmeler sonunda bunlar kurulmakta olan Beyliğin ana yapısını teşkil ettiler. Bir ara Germiyanlıların hizmetinde bulunan oğlu Mübarizeddin Mehmed de, gençliğinde Kütahya ve çevresinde subaşılık yapmıştı. Onu Umur, Hızır, İsa ve Musa Beyler takip ettiler. 1390 da Alaşehir'in Osmanlılarca ele geçirilmesi üzerine Beylik sona erdi. 1403-1426 döneminde de Nesl-i Aydın'dan İzmir oğlu güneyde, kısa süreli bağımsız Bey olarak göze çarpmaktadır. Aydın oğulları yöneticilerinin unvanı Uluğ Bey idi. Sarayında önde gelen aile ferdi de Hatun sıfatını taşıyan eşleri idi. Beylik süresince Hatunlar beyliğin bir başka yönünde kişiliklerini devam ettirmişlerdir. Hatun eski Türkçedeki Kadın'dan uyarlanmıştır. Orta çağda Türkçedeki 'k/h' değişmesi ile çoğu zaman vakfiyelerde ve hayır eserlerinde, Türbelerin kitabelerinde de uyarlanmış şekil Hatun sık sık tekrarlanmıştır. Aydın Bey'in eşinin adı bilinmiyor. Ama, bu Hatun'dan Sultan Şah Hatun dünyaya gelmiştir ki Mehmed, Osman, Hamza, Karaman Hasan'ın ya ablası yada kardeşi idi. H.Akın meşhur eserinde soy kütüğünde, Sultan Şah Hatun, Hanzade Hatun, Azize Melek Hatun, Hafsa Hatun, ve daha birçok Aydın oğlu hanımlarından söz

etmektedir. Bunlar içinde Osmanlı sarayına gelin olarak giden Hafsa Sultan, Yıldırım Bayezit'in eşi idi. Yine aynı ismi taşıyan bir başka Hafsa Hatun da Süleyman Şah torunu ve Yakub'un kızı Hafsa Hatun'dur. Aydın oğlu ailesinin Hatunları yanında, kızlar veya gelinler de Hatun diye isimlendirilmişlerdi. Cami, İmaret, Hamam, Zaviye, Çeşme, Köprü ve daha birçok hayır eserinin sahibesi idiler. Aydın Vakfı Defterlerinde bunlara dair önemli kayıtlar ve etkinlikleri mevcuttur. Yakub Bey'in kızı Hafsa Hatun, büyük dedesi Aydın gibi tam bir Türkmen idi. Bunlar veya Yörükler arasında 'Ulug Hatun' sayılıyordu. Nazilli-Karacasu yolu üzerinde Yenice/Yenişehir ve sair merkezlerde çok sayıda hayır eserinin sahibesi olmuştur. Bildiride daha geniş şekilde Aydın oğlu bayanlarının tanıtımı yapılacak ve kültürel değerleri ortaya konulacaktır.

Prof.Dr.Faruk Çolak, Niğde Üniversitesi

Türklerde Lider Kadın Tipolojisi ve Gülnar Hatun Efsanesi

Türk mitolojisi, destanları ve hikâyelerinde lider kadın tipolojisiyle ilgili pek çok motif yer alır. Bunların başında Umay Ana miti gelmektedir ki, bu mit Türklerin anaerkil toplum yapısının ürünü olarak ana tanrıça görevi üstlenir. Bugünkü kültürel hayatımızda bu ana tanrıçanın izlerinin yaşamaya devam ettiğini ortaya koyan pek çok çalışmanın varlığı bilinmektedir. İskitlerin meşhur kadın hükümdarı Tomris, bu anaerkil toplum yapısı ve inanç sisteminin kadına verdiği değerin nadir örneklerinden birisidir. Ayrıca pek çok destan ve halk hikâyesi kahramanın lider özelliği gösterdiği, bu özellikleri yönüyle erkeklerle başa baş mücadelelere girdikleri de bilinenler arasındadır. Gerek kendisi ile evlenecek olan erkekle başa baş mücadele eden kadın kahramanlar gerekse erkek kılığına girerek erkek kahramanlar ile mücadele eden ve onlara yardım eden kadın kahramanlar, bu anaerkil toplum yapısının kalıntıları olarak halk anlatılarında yaşamaya devam etmektedir. Gülnar Hatun efsanesi, tarihi İçel (bugünkü Mersin) vilayetinin Gülnar ilçesinin adı etrafında teşekkül etmiş bir anlatıdır. Dört ayrı metin olarak karşımıza çıkan bu anlatıların hepsinde kahramanın adından mülhem bir bölgeye isim verilmesi konusu işlenmektedir. Halk muhayyilesi karşı karşıya kaldığı zor zamanların hatırasını canlı tutacak kahramanlar yaratmaya elverişlidir. Tarih gerçekliği açısından Gülnar ve civarı halkının göç ve yerleşimleri ekseninde yaratılan bu efsaneler, bazı çalışmalarda tarih metni olarak algılanmış ve bu bağlamda bölgenin tarihinin yazılmasında referans olarak da kabul edilmiştir. Bu çalışmada Gülnar ve çevresi halkının yerleşimleri sürecinde yarattıkları efsaneler ile bu efsanelerin lider kadın tipolojisi bağlamındaki değeri ortaya konulacaktır.

Prof.Dr.Ayşe Çalık Ross, Kocaeli Üniversitesi

Gülnar Hatun ve Türk Kültür Tarihindeki Önemi

Anadolu Kültür tarihinde benzersiz bir yere sahip olan Gülnar Hatun'un adını alan Mersin İlinin Gülnar İlçesi, 2016 yılında kuruluşunun 100. yılını kutlamaktadır. Anatanrıça Kybele kültürünün doğduğu ve yaygın olduğu bir coğrafyada, Gülnar Hatun Anadolu'ya yerleşen Orta Asya kökenli Türkmen kabilelerinin önderi olarak adını verdiği ilçede örnek bir kültür simgesidir. Gülnar Hatun önderliğinde 1230 yılında Orta Asya'dan göç ederek, antik Dağlık Kilikya (Cilicia Tracheia) bölgesinin zirvelerine gelip yerleştiklerine inanan Türkmen Gülnar halkının "anaerkil kültür yapısının" ve "kültür dokusunun" her köşesine işlemiş bir "Gülnar Hatun" ismi vardır. "Gülnar Hatun"un Gülnar kadınları üzerinde tartışılmaz bir etkisi olduğu görülmektedir. Çok sayıda "Kadın Akademisyen" yetiştirmiş olan ilçede, üretimin ve günlük hayatın tüm alanlarında da kadın ön plandadır. Yörük kültürünün her dokusunda "öz güveni yüksek, cesur, avcı-toplayıcı,

koruyucu ve kollayıcı” kimliğiyle yalnızca evde değil, tarlada ve dağda da hep ön plandadır, Gülnar kadını. Yetiştirdiği ürünlerden kazandıklarıyla çocuklarını yurtdışı eğitimine gönderen kadınların yanısıra, yerli malı tohum bankası yapanlar, dokuma tezgâhlarında Orta Asya geleneklerini koruyarak sürdürenler dahil olmak üzere, Gülnar kadınları ‘Türk Kültür Tarihi’ni yazan ve yaşatan ender örneklerdendir. Bu bildiride Anadolu’da başka bir benzeri olmayan, Orta Asya’dan getirilen bir efsaneyi gerçeğe dönüştüren Gülnar Hatun’un, Anadolu Türk Kültürü’nün, Toros dağlarında yaşatılan örneklerinde somut ve somut olmayan kültür varlığı yansımaları bir “case study (vaka çalışması) olarak, örnekleriyle birlikte, bilimsel bir platformda ilk kez değerlendirilecektir.

Öğr.Gör.Ülkü Akkuş, İnönü Üniversitesi

Yrd.Doç.Dr.Gülşah Akkuş, Katip Çelebi Üniversitesi

SOKÜM Unsuru Arguvan Türkülerinin Tanıtımında Yerel Kadın İcracılar

UNESCO tarafından hazırlanan ve 2003 yılında kabul edilen Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesine 2006 yılında dâhil olan Türkiye o tarihten bu yana SOKÜM Ulusal Envanter çalışması yürütmektedir. 13 Mart 2013 tarihinde SOKÜM Ulusal Envanterine 01.0021 sayı numarası ile kayıtlanan Arguvan Türküleri özellikli yapısı ile kültürel miras unsuru olarak belgelenmiştir. Kültürün somut olmayan alanına giren sözlü gelenekler içerisinde yüzyıllardır söylenegelen türkülerin, Anadolu kadını için ayrı bir yeri vardır. Anadolu halk kültüründe ağıt ve ninni türlerinin timsali kadın, insan yaşamının başlangıç ve bitiş süreçlerini sesinde barındırırken, içerdikleri beşeri temalarla duyguların ezgisel ifadesi olan türküler, yine kadın sesiyle işlenerek bu iki sürecin arasını idame ettirir. Dolayısıyla her duygusunu türkü ile dillendiren Anadolu kadını için türküler, duyumsal bir anlatım biçimi olagelmıştır. İnsanlığın binlerce yıllık birikimi olan somut olmayan kültürel mirasın geçmişten bugüne ulaşmasında kadının kendiliğinden bir işlevi de doğurgan yapısı ve anaç mizacıyla salt insanı değil, insanlığı da günümüze taşıyarak kültürel mirasın devamlılığını sağlamasıdır. Kadın, bu mirasın yaşatılmasında önemli bir aktördür. Bu bağlamda kulaktan kulağa, dilden dile dolaşıp söylenegelen türkülerin geçmişten günümüze ulaşmasında büyük bir rol oynamıştır. Somut olmayan kültürel miras unsuru Arguvan Türkülerinin, ağırlıklı olarak yöre uzun havalarının ve kendine özgü söyleyiş özelliklerinin kadının sesindeki trajediyle olan uyumu, bu mirasın tanıtımı için önemini özelde kadın icracıların, genelde dinleyicinin farkındalığına sunmak bu çalışmanın konusunu oluşturmaktadır. Kadın sesinin özellikle türkülerdeki bu gücü ve etkisi, yerel kadın icracılar üstüne dikkat çekilmesini gerekli kılmış; yöreyi ve yöresel ağzı bilen, teknik açıdan bu türkülere hâkim yerel kadın icracıların, sesleriyle can verdikleri kültürel miras unsuru Arguvan Türkü’lerinin yerel ve ulusal çapta tanıtılmasında sağladığı katkılar ele alınmıştır. Bu amaçla Arguvan türkülerini icra eden yerel kadın icracılar, Arguvan belediye başkanı, Arguvan ve Köyleri Eğitim Kültür Vakfı yöneticileri ve Arguvan türkülerini araştırmacılarından, derin görüşme yöntemi ile veri toplanacak ve önerilerde bulunulacaktır.

Arş.Gör.Mehmet Fatih Yalçın, Sakarya Üniversitesi

Osmanlı Öncesinde Şam’da Dini Yapıların Kurucusu Olarak Kadınlar

İslam toplumlarının karakteristik özelliklerinden biri vakıflardır. Vakıflar, bir şehirdeki sosyal, ekonomik ve dinî hayatın önemli bir parçasıdır. Cami, medrese, darülhadis, hankah ve diğer yapılar varlıklarını vakıf müessesesine borçludurlar. Bu yapıların varlığını sürdürmesi ve ihtiyaçlarının karşılanması için mâlî kaynaklar gereklidir. Bu kaynaklar da vakıflar tarafından sağlanmıştır. Bu vakıfların önemli bir kısmını hanedan mensuplarının kurdukları görülmektedir. Aynı şekilde bazı

vakıflar, Eyyûbî ve Memlûkler'de hanedan ailesine mensup kadınlar tarafından kurulmuştur. Bunun yanı sıra diğer bazı vakıflar da ulema ve askerî sınıfa mensup olan ailelerin kadın üyeleri tarafından kurulmuştur. Bu bildiride, XII. Yüzyıldan XVI. Yüzyıla kadar Şam şehirde kültürel mirasa katkıda bulunan kadınlar ele alınacaktır. Bu kadınların mensup oldukları aileler ve toplum içindeki konumları ortaya konmaya çalışılacaktır.

Yrd.Doç.Dr.Muzaffer Özgüleş, Gaziantep Üniversitesi

Az Tanınan Bir Valide Sultanın Pek Bilinmeyen Korumacılık Çalışmaları:Gülnuş Sultan'ın Onarımını Üstlendiği Yapılar

Geç 17. Yüzyıl ve erken 18. Yüzyıl Osmanlı dünyasının az tanınan kadın sultanlarından biri Gülnuş Emetullah Sultan'dır. Önce IV. Mehmed devrinde haseki, daha sonra II. Mustafa ve III. Ahmed dönemlerinde valide sultan olarak Harem'de ve devlet yönetiminde önemli bir yer tutan Gülnuş Sultan'ın imar faaliyetleri de yeterince bilinmez. Ancak Gülnuş Sultan, finanse ettiği yapılarla eşini ve oğullarını geride bırakan bir banilik sergilemiş, çoğu günümüze ulaşsa da bazıları ne yazık ki ortadan kalkan anıtsal yapılar inşa ettirmiştir. Fakat Gülnuş Sultan'ın kültürel miras açısından önemi bunlarla sınırlı değildir. Valide sultanlık döneminde onarımını üstlendiği bir dizi yapı da vardır ve bunların çoğu şimdiye kadar tam olarak ele alınmamıştır. Dolayısıyla önemli bir Osmanlı kadınının baniliğinin yanı sıra korumacı ve kültürel mirasın yaşaması için emek sarfeden kişiliği de gölgede kalmıştır. Bu makale, başta Başbakanlık Osmanlı Arşivi ve Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi'ndeki belgeler olmak üzere diğer birincil ve ikincil kaynakları kullanarak, Gülnuş Sultan'ın onarımını üstlendiği yapıları ortaya koymaktadır. Gülnuş Sultan'ın hayatına ve baniliğini üstlendiği yapılara kısaca değinildikten sonra Edirne ve Menemen civarında onarımını üstlendiği çeşmeler ve su yolları, Mekke'de Kâbe çatısı, merdivenleri ve Hicr-i İsmail onarımı ile Makam-ı İbrahim'in ve Kâbe'nin perdelerinin ve minber sancaklarının yenilenmesi, Kastamonu'da Nasrullah Efendi Camisi'nin onarımı ve Anadoluhisarı'nda Yasemin Hatun çifte hamamının onarımı ele alınacaktır. Bu onarımların kapsamı, maliyeti ve mimarlık tarihi açısından önemi ortaya koyulacak, Gülnuş Sultan'ın niçin bu yapıların onarımını üstlendiği saptanmaya çalışılacaktır. Böylece tarihimizde az tanınan bir kadın sultanın eşine sık rastlanmayan ve pek bilinmeyen kültürel mirası koruma çalışmaları gün yüzüne çıkarılacaktır.

Hilmi Anaç

Tuba Baykal

Kafkasya'dan Anadolu'ya Kültürel Bir Miras: "Tarih-i Cevdet ve Kaynaklarına Göre Çerkez Kadını"

Osmanlı tarih yazıcılığı, içerisinde birçok tarih yazımı geleneğini de barındıran çok-anlatılı bir tarih yazımı örneğidir. Vak'anüvislik, Şehnâmenüvislikten sonra XVIII. Yüzyılda Divan-ı Hümâyün dairesinde ihdâs olunan bir memuriyet olmasının yanında aynı zamanda imparatorluğa ait resmî bir tarihyazıcılığı örneğiydi. Mustafa Nâ'ima Efendi (Kimi kaynaklara göre ilki Abdurrahman Abdi Paşa'dır) ile başlayan bu süreç XX. Yüzyılın ilk çeyreğinde yaşayan Abdurrahman Şeref Bey'e kadar devam etmiştir. Bu resmî tarihçilerden biri de 1188-1241/1774-1826 yılları arasında Tarih-i Cevdet adlı eseri yazan Ahmet Cevdet Paşa'dır. Ahmet Cevdet Paşa'nın eseri yazdığı süreç ciddi değişim ve dönüşümün yaşandığı erken modern zamanlardı. Çerkes(z)ler ise Kafkasya'da yaşayan halklardan biridir. Daha çok XIX. Yüzyıldaki büyük sürgünle bilinseler de Çerkezler, tarihin her sürecinde Eski Dünya kıtaları üzerinde sürekli hareket halinde olan bir halktır. Bu bildiride Ahmet

Cevdet Paşa'nın Tarih-i Cevdet adlı eserinde ve bu eserin kaynaklarında Çerkez kadınının nasıl anlatıldığı üzerinde durulacaktır.

Yrd.Doç.Dr.Burcu Selcen Coşkun, Mimar Sinan Üniversitesi

Koruma Uzmanı Üç Kadın Mimar ve Türkiye Koruma Tarihindeki Yerleri

Osmanlı İmparatorluğunda Tanzimat Dönemiyle birlikte başlayan devlet eksenli miras korumanın 1950lere dek devam ettiği görülür. Geçen bu sürede mimari korumadaki genel eğilim, tek yapı ölçeğinde anıt eser olarak görülen yapıların korunması ve onarılarak yaşatılması yönünde olmuştur. Cumhuriyetin ilanı sonrası az sayıdaki koruma uzmanı-mimar, devlete ait çeşitli kurumlarda etkinlik göstermişlerdir. Bu ilk dönemi takip eden yıllarda, Sedat Çetintaş, Macit Kural, Süreyya Yücel, Ali Saim Ülgen gibi koruma alanına hakim erkek koruma uzmanlarının yanında üç kadın korumacının da ismi geçmektedir. Bu isimlerden biri olan Cahide Tamer, Rumelihisarı, Yedikule ve Ayasofya Müzesi gibi anıtsal yapıların onarımlarını üstlenmiş, uzun yıllar Eski Eserler Koruma Encümeninde görev yapmıştır. Bir diğer önemli kadın korumacı olan Mualla Eyüboğlu (Anhegger), Anıtlar Yüksek Kurulunun ilk raportörü olmuştur. Siyavuşpaşa Köşkü, Süleymaniye Külliyesinin çeşitli binaları ile Ayasofya Türbelerinin onarımlarını yürütmüş; 1960ların başında Topkapı Sarayı Haremde cesur restorasyon kararlarına imza atmıştır. Bu grubun içinde anılması gereken diğer isim, Selma Emlerdir. Mesleğe Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde mimar olarak başlayan Emler, tarihi yapılara duyduğu ilgi ve merak sayesinde Topkapı Sarayı Müzesinde uzun yıllar hizmet vermiştir. Üç mimarın da raslantısal olarak Rumelihisarı ve Topkapı Sarayı Haremi onarımlarında sözsahibi oldukları bilinmektedir. Her üçünün de ayrı zamanlarda yazdıkları uzun makale ve kitaplar, mimarların koruma yaklaşımları hakkında bilgi verir. Bu üç kadın mimar, birbirlerine çok yakın zamanlarda faaliyet göstermiş; meslek hayatlarında yer yer birbirleriyle çelişmiş ve hatta yarışmışlardır. Şüphesiz, içindeki buldukları dönemin olanaklarını zorlayarak aldıkları eğitim, farklı ölçek ve tiplerde tarihi yapıların onarımlarında yükledikleri sorumluluk ve mesleki yol göstericilikleriyle hatırlanmayı hak etmektedirler. Bu çalışma, Türkiye koruma tarihinde iz bırakmış, başarılı üç kadın mimarı tanıtırken; aynı zamanda meslek hayatında etkin oldukları döneme hakim olan kurumları ve koruma alanındaki tartışmaları irdeleyecek ve böylece, bu üç meslek insanının faaliyetleri üzerinden Türkiye mimari koruma tarihinin önemli bir kesitine ışık tutacaktır.

Prof.Dr.Ceyhan Vedat Uygur, Pamukkale Üniversitesi

Kırk Kız Destanı ve Destandaki Bazı Kültürel Unsurların Kadın Bağlamında Değerlendirilmesi

Kırk Kız destanı, Kıpçak boyuna bağlı Karakalpak Türklerinin destanıdır. Destanın başlıca kahramanları kadın/kızlardır. Epik destanlar içinde bildiğimiz kadarıyla kahramanları kadın olan tek destan, Kırk Kız destanıdır. Diğer Türk boylarında bu özellikte bir destan bilinmemektedir. Bir anlamda Türk amazonlarının haricî düşmanlarla ve dâhilî rakiplerle mücadelesini konu alan destan, aynı zamanda Türk kültüründen, değerlerinden, gelenek ve göreneklerinden de izler taşımaktadır. Biz, bildirimizde adı geçen destandan ve destan içinde bulunan kültürel öğelerden söz edecek; kültürel değerlerin korunması ve yaşatılması bağlamında kadın/kızların rol ve davranış biçimlerini ortaya koymaya çalışacağız.

Arş.Gör.Aylin Akçabozan, Yıldız Teknik Üniversitesi

Arş.Gör.Elifnaz Durusoy, Yıldız Teknik Üniversitesi

Kadın ve Somut Olmayan Kültürel Miras İlişkisi Üzerine Bir Değerlendirme: Sarıkız Efsaneleri

İnsanlığın sözel kültürel belleğindeki birikim somut olmayan kültürel miras olarak adlandırılmaktadır. UNESCO tarafından 2003 yılında hazırlanan “Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi” adlı belge ile koruma konusunun geniş yelpazesi altına giren bu kavram özellikle son dönemlerde hem ulusal hem de uluslararası platformlarda dikkat çekmektedir. Bu bildiri ise somut olmayan kültürel miras ile toplumun ana aktörlerinden biri olan kadına dair ilişkileri irdelemek amacı ile geliştirilmiştir. Çalışma, bu kapsam dahilinde, Kaz Dağları eteklerindeki köylerde her yıl düzenli olarak yapıлып adını Sarıkız isimli bir kadından alan Sarıkız Efsanesi’ni ele alacaktır. Sarıkız Efsanesi, mitolojik dönemlerden beri Kuzey Batı Anadolu’nun önemli kültür merkezleri arasında yer alan Kaz Dağları’nın en ünlü inanışıdır. Bu inanış, Kaz Dağları’nın Türkmen köylülerinin söylencelerinde yer alan hatta İran’da dahi bilinen İslami bir halk hikayesidir. Türkmen bir kaz çobanı olan güzeller güzeli Sarıkız’ı konu alan efsane, halk tarafından halen çeşitli versiyonlarda anlatılmakta ve günlük hayatın içinde yer almaya devam etmektedir. Hatta, efsanenin geçtiği tepenin günümüzde Sarıkız Tepesi olarak anılmasına vesile olan Sarıkız Efsanesi’nin, Kaz Dağları’ndaki kültürel mirasın üretilmesi, kültür turizmine katkı verilmesi ve yere özgü somut olmayan kültürel mirasın yaşatılması gibi farklı konulara katkı verdiği de açıktır. Her yıl düzenlenen Sarıkız Şenlikleri ile sürekli kılınan ve Kaz Dağları’nın tanınmasına vesile olan bu yaşayan miras, ne yazık ki somut olmayan kültürel miras anlamında geliştirilen bir korumacılık bakışıyla yeteri kadar incelenmemiştir. Dolayısıyla, bu noktadaki eksikliği gidermeyi amaçlayarak yola çıkılan bu bildiri çalışması, kadının Somut Olmayan Kültür Mirası ile ilişkisi konusunu Kaz Dağları’nda geçen Sarıkız Efsanesi’nin anlamlar, inanışlar, izler, semboller ve değerler anlamında aktararak örneklemeye çalışılacaktır.

Yrd.Doç.Dr.Berrin Avcı, Giresun Üniversitesi

Doç.Dr.Şirin Dilli, Giresun Üniversitesi

Anadolu’nun Geleneksel Kadın Masal Anlatıcıları: Nağıl Neneler

Bugün, ülkemizin sözlü geleneğinin en güzel ürünlerinden biri olan masalları anlatarak halkı eğlendiren, güldüren ve eğiten usta kadın masal anlatıcıları bulunmaktadır. Kars ve Erzurum gibi illerimizde ve bu illere bağlı ilçe ve köylerde erkek masal anlatıcıları da bulunmasına rağmen, günümüzde, daha çok kadınların bu geleneği devam ettirdikleri tespit edilmiştir. Kars ve yörelerinde, bu anlatım geleneğinin en eski temsilcilerine, Nağıl Neneleri ya da Masal Anaları denilmektedir. Masal anlatmayı meslek edinmiş bu renkli ve ilginç kadın masal anlatıcıları, yurdumuzda ve tüm dünyada pek fazla bilinmemektedir. Anadolu’nun değişik bölgelerinde yapılan alan araştırmaları sırasında, bu milli geleneği sürdüren kadın masal anlatıcılarının, Doğu Anadolu bölgesi illerinden Kars ve ona bağlı köylerde, tek tük de olsa hala varlıklarını sürdürdükleri görülmüştür. Bu sosyo-antropolojik çalışmada, anonim halk edebiyatımızın en önemli kültür ürünlerinden biri olan masallar ve masal anlatmayı meslek edinmiş olan, daha çok Kars ve köylerinde yaşayan geleneksel kadın masal anlatıcılarının özellikleri ve geleneksel masal anlatma yöntemleri değerlendirilecektir.

Arş.Gör.Gülbeyaz Göztaş, Artvin Çoruh Üniversitesi

Geleneksel Kültürün Korunması ve Sürekliliğinin Sağlanması Bağlamında Türk Atasözlerinde Kadın İmaju ve Atasözlerinin Toplumda Kadının Var Oluşuna Etkisi

Toplumların var oluşunu ve bir aradalığının sürdürülmesini sağlayan önemli yapı taşlarından biri kültürdür. Kültürün var olması, sürekliliğinin sağlanması için dile ihtiyacı vardır. Sözlü ve yazılı kültür ürünleri dil aracılığıyla aktarılır, korunur, bu sebeple en etkili kültür aktarıcısı dildir. Masallar, destanlar, halk hikâyeleri, ninniler, kalıplaşmış sözler, atasözleri, deyimler sözlü kültür ürünlerini oluşturmaktadır. Toplumun sözlü kültür malzemelerinin disiplinler arası çalışmalarla incelenerek yaşanmışlıklarının, inançlarının, korkularının, sevinçlerinin, toplumu olumlu, olumsuz etkileyen psikolojik etkenlerin, sosyal, tarihsel yapısının, kurallarının, değerlerinin ortaya çıkarılması mümkündür. Bu bağlamda, araştırmamızda atasözlerinden faydalanılacaktır. Yaşanmışlıklardan elde edilen birikimlerin tecrübeleşmesi sonucu toplumlara özgü davranış kalıpları ortaya çıkar. Atasözlerinin öğüt verici nitelikte olması belirlediği davranış kalıplarının kültür oluşmasında etkili olmasını sağlar. Kalıplaşmış olması ise oluşan kültürün nesiller arasındaki bağının kopmaması açısından önemlidir. Bu çalışmada, kadın üzerine söylenmiş atasözlerinden yola çıkarak, Türk toplumunun kadınlı ilgili tecrübesi, kadına toplumda biçtiği rol; kadının Türk toplumundaki imaju, atasözlerinde kültüre ait hangi ürünlerden bahsedildiği ve bu ürünlerin yaşamasında, sürekliliğinin sağlanmasında kadının etkisi üzerinde durulmuş ve bunlar başlıklar halinde incelenmiştir. Atasözlerinde erkeklerden çok kadınlar kullanılarak bilgi aktarıldığı görülmüştür. Toplumun düğün-dernek kültürü, yemek kültürü, insan ilişkileri açısından belirlenmiş kuralları, giyim-kuşam kültürü gibi kültür unsurları yansıtılırken kadınların daha ön planda tutulmuş olduğu gözlenmiştir. Aynı zamanda bu kültürlerin kadın üzerinden aktarılması, toplumun devamlılığında kadının yerinin önemli olduğunu vurgulamaktadır. Anne olması itibarıyla, toplumun yapı taşı olan ailenin kurulmasındaki ve çocuk eğitimindeki rolü düşünüldüğünde kültür aktarımı görevinin kadına verilmesi yadsınamaz. Buna paralel atasözlerine rastlanmakla birlikte çoğu atasözünün cinsiyetçi söylemde olduğu gözlemlenmiştir. Bu söylem davranışa dönüşmüş, toplumun kadınlar hakkındaki kültürel kodlarına işlemiştir. Elde edilen malzemenin Türk toplum yapısının oluşmasında ne derece etkili olduğu, kadına davranış reflekslerini ne derece temellendirdiği üzerinde durulmuştur. Ortaya çıkan verilerle toplum davranışında paralellik gözlenmiştir

Yrd.Doç.Dr. Ayşe Duvarcı, Başkent Üniversitesi

Ağıtlar Üzerinden Kadın Kimliği Okumaları, Ağıtların Kadını Olmak

Bu bildiri de amaç, halk edebiyatının önemli çalışma alanlarından ve kadın dünyasının çok önemli kültürel miraslarından olan ağıtlar konusundan hareket ederek, bunların sözlerinde yer alan kadın algısını ve ağıtları yakan kadınları her yönüyle irdelemektir. İnsanlığın en fazla ilgilendiği konulardan biri olan ölüm fikrini çok yönlü bir boyutta ele alan anonim karakterli bu şiirler en çok kadınlar tarafından söylendiği için, içlerinde kadın dünyasının gerçekliğini barındırırlar. Ağıtlarda acılarını haykıran kadınlar çocukluk, genç kızlık, aşk, evlilik, akrabalık ilişkileri, ev içindeki hayat, eş ve çocukla ilişkiler, törelerin hayattaki yeri gibi toplumsal, sosyolojik ve kültürel olguları en sade ve açık bir dille ifade ederken kadın söylemini ve kadın zihninin hayat- ölüm algısını da ortaya koyarlar. Toplumsal rollerin baskısından farkında olmadan bunalan kadın, duygularını ve ruh halini ortama göre bazen türkü, mani, bazen de ağıtlarla dışarı vurmakta, ne yazık ki sözlü kültürümüzün bu kadın yaratisına dayalı metinleri ve bu metinleri yaratan kadınlar yeteri kadar ilgi

görmemekte ve üzerinde çalışılmamaktadır. Feminist eleştiri kuramı hakkında yapılan çalışmalarda daha çok roman, hikaye tarzı yazılı metinler üzerinde durulmakta sözlü gelenek ihmal edilmektedir. Amacımız sözlü gelenekteki bu kadın yaratılarına ve yaratıcılarına dikkat çekmektir. Kullanılacak yöntem ; metin analizine dayalı çözümleme yönteminden hareketle ağıt türünü ve işlevlerini belirtmektir. Zira ağıt yakıcı kadın bazen kendini ölmüş bir kadının yerine koyarak onun ağzından konuşmakta, bazen kendi hayatı içindeki bir yakınına kaybedince duygu ve düşünce dünyasını samimiyetle ortaya dökmektedir. Kullanılacak kaynaklar ise; tespit edilmiş ve tek metin ya da kitap olarak yayınlanmış kadın ağız ağıtlardır.

Arş. Gör. Albeniz Tuğçe Ezme, Ahi Evran Üniversitesi

Kırşehir Kadınlarının Belleğinde Bacıyan-ı Rum Kültürünün İzlerini Aramak

Bellek, psikolojiden nörolojiye, antropolojiden sosyolojiye, siyaset biliminden tarihe kadar birçok farklı sosyal bilim disiplini tarafından çalışma alanı olarak görülmüş ve günümüze değin üzerine akademik çalışmaların sayısı artarak gelmiştir. Nörologların beynin hafıza deposu olarak algıladıkları bellek, psikologlar tarafından bir nevi hayat hikasesinin kırılma noktaları olarak okunmuştur. Antropologlar kolektif yaşamın ip uçlarını burada ararken, sosyologlar toplumun kolektif yapısını çözmede toplumsal belleği pusula olarak kullanmışlardır. Aynı şekilde, siyaset biliminde ve tarih biliminde de araştırmacılar toplumların geçmişini açığa çıkarmada, geçmişe dair elde olan verilerin doğruluğunu saptamada, geçmişin bilinirliğini ve birlikteliğini anlamada kültürel belleği dikkate almışlardır. Aslında amaç hep aynıdır, tıptan sosyal bilimlere geçmiş “bellek” kavramı; burada toplumsal hafızayı gün yüzüne çıkarmak ve kültürel belleği –kolektif tarihi ve yaşanmışlıkları—oluşturmak/yazmak olarak tanımlanabilir. Burada, toplumun belleği olarak kastedilen gündelik yaşamda ortaklaştıklarımızdan tutunda geçmişin tozlu raflarında halen dün gibi aklımızda duran ve “keşkeler” ile “iyikiler” arasında kolektif bir şekilde hareket ettiğimiz çizginin ta kendisidir. Bellek, hatırlatma ile yapılanan, geçmiş-şimdi-gelecek sürekliliği içinde ilerleyen, mekan-zaman ilişkiselliğinde çözümlenebilen bir hatırlatma aynı zamanda da hatırlatarak yaşatma halidir. Kültürel bellek ise, yaşadığımız coğrafya ve ortak yaşamı kurduğumuz topluma göre aynı hatırlama/hatırlatma halinin ortaklaşmış sonucudur. Bu kabul üzerinden bu çalışma, Kırşehir İli ve bu ilin toplumsal belleğinde yer tutan Ahilik kültürü içinde kadının yerini temsil eden Bacıyan-ı Rum geleneği ve bu geleneğin günümüz kadınlarının kolektif hafızasında ne kadar yer edindiğini sorgulama çabası olarak görülebilir. Bacı, günümüze değin anlamını koruduğu üzere “kız kardeş” anlamına gelmektedir, “rum” kelimesi ise Anadolu’yu ifade etmektedir. Bacıyan-ı Rum ise Anadolu Kadınları Birliği anlamında kullanılmıştır. Ahilik kültürünün kurucusu olan Ahi Evran’ın eşi tarafından kurulan bu kadınlar örgütü tarihte birçok kolektif ürünü ortaya koyarken, günümüzde bu kültürün kültürel bellekte ne kadar yer edindiği bir muallaktır. Mülakat yöntemi uygulacak olan bu çalışma, Kırşehir İli genelindeki kadınların Bacıyan-ı Rum kültürü ile ilgili belleğindeki kodları ortaya dökmeyi, toplumsal hafızanın şifrelerini çözerek kültürel belleğin yazımına katkı sağlamayı amaçlar. Araştırma bir yandan bu kültürel mirasın kültürel bellekte yer edinmesine katkı sağlamayı amaçlarken diğer yandan da mevcut toplumsal hafızada edinmiş olduğu yeri ortaya koymayı hedefler.

Doç. Dr. Tanju Demir, Adnan Menderes Üniversitesi

XVII. ve XVIII. Yüzyıllarda Batı Anadolu’da Kadın

XVII ve XVIII. Yüzyıllarda Batı Anadolu’da Kadın başlıklı bu bildiri Osmanlı Dönemi kadınının mahkeme kayıtlarına akseden bilgiler ışığında toplumsal yaşamdaki rolü irdelenmeye

çalışılacaktır. Temel kaynak olarak Manisa, Edremit ve Kemerredremid (Burhaniye) ve Denizli Şer'iyye sicilleri kullanılacaktır. Bilindiği gibi farklı arşiv kayıtlarında bazı bilgiler bulunsa da şehir ve kırsal yaşama ait yerel bilgilerin Osmanlı Dönemindeki en kapsamlı kaynağı şer'iyye sicilleridir. Bunların değerlendirilmesiyle Osmanlı Dönemi toplumsal yaşamına dair bir çok veri elde etmek mümkündür. Ancak batı Anadolu bu konuda oldukça şanssızdır. Bunun temel nedeni ise ne yazık ki özellikle XVI-XVIII. Yüzyıllar arasında ilgilendiren şer'iyye sicillerinin Manisa ve Edremit ve Kemerredremid (Burhaniye) ve kısmen Denizli gibi bir kaç merkez hariç günümüze ulaşmamış olmasıdır. Bu nedenle de yapacağımız çalışmada söz konusu Osmanlı şehirlerinin kadı kayıtları kullanılacaktır.

Mahmut Davulcu, Kültür ve Turizm Bakanlığı

Antalya Kovanlık Köyünde Halı Sanatı ve Boğaz Çalma Geleneğinin Aktarılmasında Kadının Rolü

Kovanlık Köyü Antalya ilinin Döşemealtı ilçesine bağlı olan bir yerleşmedir. Köy, özellikle halı dokumacılığı ile ismini duyurmuştur. Kovanlık ve çevre köylerde literatüre Döşemealtı Halısı olarak geçmiş olan halılar dokunmaktadır. Antalya'da halıcılık denince akla ilk olarak "Döşemealtı halıları" gelmektedir. İstar adı verilen ahşap tezgâhlarda kadınlarca dokunan ve en eski örnekleri Antalya müzesinde sergilenen Döşemealtı halılarının atkısı ve çözgüsü koyun yünüdür. Bu yünler doğal boyama yöntemleriyle renklendirilmiştir. Halılarda genellikle kırmızı, mavi, lacivert, bordo, yeşil, siyah, beyaz renkler karşımıza çıkar. Zemin rengi ise kırmızı, mavi, bordo ve laciverttir. Köyde yaşatılmakta olan bir diğer önemli kültürel unsur ise "boğaz çalma" olarak adlandırılan ve özellikle Teke bölgesi Yörüklerinde karşılaştığımız bir tür özel türkü söyleme tekniğidir. Teknik ayrıca dağlık arazide hayvan güderken mesajlaşma ve haberleşme amacıyla da kullanılır. Başparmağın ya da işaret parmağının gırtlığa bastırılması suretiyle çıkarılan sesler boğaz havalarını meydana getirir. Boğaz çalma geleneğinin en önemli özelliklerinden birisi bu tekniğin kadınlarca icra edilmesidir. Genellikle çocukluk ve genç kızlık çağlarında boğaz çalma uygulanmaktadır. Bildiri çalışması, Kovanlık köyünde çeşitli tarihlerde halkbilimsel bir bakış açısı ile gerçekleştirilen alan araştırmalarında elde edilen bilgiler ışığında hazırlanmış olup Somut olmayan kültürel mirasımız açısından büyük önem taşıyan bu iki unsurun kültürel ve geleneksel boyutlarıyla analizi ve günümüzdeki durumunu ihtiva etmektedir. Ayrıca bu unsurların üretilmesi, yaşatılması ve gelecek kuşaklara aktarılması konusunda kadının rolü de ele alınmıştır.

Yrd.Doç.Dr. Mustafa Aslan, Adnan Menderes Üniversitesi

Doç.Dr.Halim Esen, Anadolu Üniversitesi

Somut Olmayan Kültürel Mirasımız: Kıbrıs'taki Karagöz ve Kadın Figürler

Türk kültürünün vazgeçilmez bir parçası olan Karagöz oyunları, önce sinema ardından televizyonun hayatımıza girmesiyle yavaş yavaş unutulmaya yüz tutmuştur. Kitle iletişim araçlarının yaygınlaşmasının ardından gündelik hayattan tamamen çekilen Karagöz, artık sadece ramazan aylarında ve özel günlerde hatırlanmaktadır. Kısa adı UNESCO olan Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Teşkilatı, 17 Ekim 2003 tarihinde Paris'te yapılan toplantıda Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesini kabul ederek dünya kültürel mirasının önemine vurgu yapmıştır. UNESCO İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Mirasının Temsili Listesi'nde Karagöz'ün de yer almış olması sevindiricidir. Gölge oyunu Karagöz, deriden yapılan ve yaygın olarak tasvir adı verilen insan, hayvan vb. figürlerin gölgelerinin perde üzerinde hareket

ettirilmesine dayanmaktadır. Karagöz oyununun ilk nerede ve nasıl ortaya çıktığı ile ilgili çok farklı rivayetler vardır. Bazı rivayetler onun Çin’de, bazıları ise Hindistan’da doğduğunu işaret etmektedir. Kesin olmamakla birlikte gölge oyununun Anadolu’daki hikâyesinin, Orhan Gazi devrinde (1324-1362) Ulucami’nin inşaatı sırasında Bursa’da ortaya çıktığına inanılmaktadır. 1571 yılında Osmanlı topraklarına katılan Kıbrıs adasında da Karagöz oyunlarının oynatıldığı bilinmektedir. Kıbrıs Türk halk kültüründe Karagöz’ün ayrı bir önemi vardır. Uzun yıllar İngilizlerin yönetiminde ve sonrasında Rum baskısı altında yaşayan Kıbrıs Türkleri için Karagöz sadece bir eğlence aracı değildir. Bu çalışmanın amacı, Kuzey Kıbrıs Türk halkının Somut Olmayan Kültürel Miras öğelerinden olan Karagöz’e sarılarak, kendisine dayatılan kültürel yozlaşmanın önüne geçme mücadelesini ortaya koymaktır. Kıbrıslı Türk Karagöz sanatçısı Mehmet Ertuğ, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nde Karagöz oyunu geleneğini yaşatan tek kişi olarak çok önemli bir görevi yerine getirmektedir. Ertuğ’un önemi sadece Karagöz oyunu oynatması değil, Kıbrıs Türk Karagöz’ü hakkında çeşitli araştırmalar yaparak Karagöz kültürünü günümüze taşıyan tek kişi olmasından kaynaklanmaktadır. Oyunlarında kadın figürlere ayrı bir yer veren Ertuğ, Kıbrıs Milli Mücadelesinde kadınların önemine vurgu yapmaktadır. Ertuğ’un perdesinde boy gösteren kadın figürler, Türkiye’de karagöz oynatan sanatçıların kadın figürlerinden biraz farklıdır. Onun oyunlarında, kadın figürleri, kıyafetleri, kadın figürlerin sözleri ve okudukları maniler özenle seçilmiştir. Bu çalışmada Karagöz oyunundaki kadın figürleri ve onların sözleri incelenmektedir. Bu çalışma ayrıca, Karagöz ustası Ertuğ’un Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nde Karagöz kültürünün yok olmaması için verdiği kişisel mücadelenin izlerini de ortaya koyacaktır. Onun bireysel çabası kendi sanatına sahip çıkan bir sanatçının içgüdüsel mücadelesi gibi değil, köklü bir geleneğe sahip Kıbrıs Türk toplumunun hafıza kaybını önleme mücadelesi olarak anlaşılmalıdır.

Yrd.Doç.Dr.Selma Çetinkaya, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi

Demokrat Parti Dönemi’nde Kültürel Mirasın Korunmasında Türk El Sanatlarını Tanıtma Derneği’nin Rolü ve Önemi

Anadolu, pek çok kültürel değerini harmanlanıp günümüze kadar yaşatılabildiği bir coğrafya olması nedeniyle önem taşımaktadır. Bu değerlerin günümüze ulaşabilmesinde kadının rolü ön plana çıkmaktadır. Toplumda birleştirici ve yapıcı etkisi hissedilir düzeyde olan Türk kadını, kültürel mirasın korunmasında da kendisini göstermiştir ve göstermeye de devam etmektedir. Kadınlarımızın böylesi faaliyetlerini Demokrat Parti döneminde de fazlasıyla görmek mümkündür. Bu faaliyetler bahsi geçen dönemde genel olarak dernekler vasıtasıyla uygulanmıştır ve bu noktada Türk El Sanatlarını Tanıtma Derneği ön plana çıkmaktadır. Tebliğin konusu, 1953’te kurulmuş olan Türk El Sanatlarını Tanıtma Derneği’nin kültürel mirasın gerek korunmasında gerekse tanıtılmasında oynadığı roldür. Eski ve yeni el sanatlarını tanıtma, yayma ve bu sanatları icra edenlere pazar bulma amacıyla kurulan ve bazı kaynaklarda “Türk Elishlerini Tanıtma Derneği” adıyla da anılan dernek, 20 Ağustos 1959’da kamuya yararlı dernekler arasında yerini bulmuştur. Gümüş ve bakır işleme, Kırşehir taşı, Sivas kilimi, Çorum dokuması, Rize keteni, nakış, oya, folklorik bebek gibi pek çok alanda çalışmalar yapan dernek, bu çalışmalarını hem yurt içinde hem de yurt dışında tanıtmak için farklı yerlerde sergiler açmış, Ankara’daki merkezinde de devamlı satışlar yapmıştır.

*Yrd.Doç.Dr. Ayten Can, Adnan Menderes Üniversitesi
Mehmet Akkaya, İncirliova Belediyesi*

Konar-Göçer Yörük ve Türkmen Kültüründe Devecilik ve Deve Güreşlerinde Kadın Eli

4000 yıllık bir geçmişi olduğu varsayılan Türklerde deve yetiştiriciliği ve deve güreşleri Yörük-Türkmen geleneğinin önemli bir parçasıdır. Ulaşımında ve savaşlarda yük ve binek hayvanı olarak kullanılan develerin, aynı zamanda etinden, sütünden, derisinden ve kılından da yararlanılmıştır. Konargöçer Yörükler koyun, keçi ve at yetiştiriciliğinin yanı sıra deve de yetiştirmişlerdir. Yazın yaylaklara, kışın ise kışlaklara deve kervanlarıyla göçerken kervanın başındaki deveyi evin en küçük gelini çeker. Genellikle develerin beslenmesinden de kadınlar sorumludur. Kış ayları geldiğinde, deve güreşleri mevsiminden önce develer törenlerle *havutlanır*. *Keydirme* olarak da tanımlanan havutlama işleminde havutun devenin gövdesinde sabitlenmesinde kullanılan *kolan*, *deve başlığı*, devenin yükünün üstüne örtülen *deve örtüsü* ve güreş develerinin donanımları olan *karın keçesi*, keçi kılından dokunmuş *çul eteği*, keçi kılı ya da sentetik iplerle örülen *deve ağızlığı* (*deve başlığı*), *havut peşi* (*isimlevhası*), develeri ayağından bir yere bağlamak için kullanılan *köleste* (*örgü*), devenin boynuna nazar değmesin diye asılan *muska*, dizlerine takılan *paçalık*, *zilgürzömbeklik* ve *tokrak*' ların yapımında ve işlenmesine kadın eli vardır. Yüzyıllardır süregelen devecilik ve deve güreşleri kültürünün gelecek nesillere aktarılmasında da kadınlar çok önemli bir yere sahiptir. Bu bildiride özellikle Aydın ve ilçelerinde kış aylarında yaygın olarak düzenlenen deve güreşleri ve bu güreşlerde develerin bakımı ve donanımında kadınların rolü üzerinde durulacaktır. Bildirinin hazırlanmasında yazılı ve basılı kaynakların yanı sıra deve yetiştiricileri ve sahipleri ile yüz yüze görüşmelere yer verilecektir. Yaşadığımız coğrafyanın önemli bir kültür ögesi olan deve güreşlerine kadınların bu kültüre katkıları hakkında yapılacak araştırmalara kaynaklık edecek bir çalışma ile katkı sunmayı amaçlıyoruz.

*Doç.Dr.Emine Koca, Gazi Üniversitesi
Yrd.Doç.Dr. Zeynep Kırkincioğlu, Atatürk Üniversitesi*

Uşak Gelin Giyim-Kuşamından Kültürel Bir Değer: “Gelin Zıbını”

Türk kültürünün zenginliğini ve çeşitliliğini yansıtan, ait olduğu toplum ve dönem ile ilgili belge niteliği taşıyan giyim-kuşam ürünleri, somut kültür miraslarımız arasında yer almaktadır. Her insanın hayatında önemli ve çok özel bir yeri olan evlenme törenleri de, gerek adetleri gerekse gelin giysileri açısından bulunduğu toplumun değerler bütününe oluşturdukları için, önemli kültürel miraslarımızdan biridir. Uşak Tarihi Kent müzesinde sergilenen, yaklaşık üç kuşak öncesine ait olduğu tahmin edilen gelin zıbınının, biçimsel özelliklerinin belirlenmesinin amaçlandığı araştırmada; gelin zıbınının fotoğrafları çekilmiş, teknik çizimi yapılmış, alanın gerektirdiği sistematikte; biçim, dikim, süsleme ve malzeme özellikleri açısından incelenmiştir. Araştırmacılar tarafından hazırlanan görüşme ve gözlem formu (giysi inceleme formu) kullanılarak, alan araştırması yapılmış, kaynak kişilerle görüşülmüş, müze envanter kayıtları incelenmiş ve elde edilen bulgular doğrultusunda gelin zıbınının biçimsel özellikleri belgelenmeye çalışılmıştır. Araştırma sonucunda, gelin zıbınının ön ve arka bedeni farklı uzunlukta olup, bol, kare ve kısa kollu olduğu, farklı renkte pamuklu dokumalardan yapıldığı, el dikiş teknikleri

ÖZETLER

kullanılarak dikildiği, giysinin ön ortasında farklı malzemelerle süslemeler yapıldığı belirlenmiştir.

Prof.Dr.Füsun İstanbullu Dinçer, İstanbul Üniversitesi

Arş.Gör.Bahar Türkay, İstanbul Üniversitesi

Sadberk Hanım Müzesi Örneğinde Osmanlı'dan Bugüne Geleneksel İşleme Sanatında Kadının Rolü

Selçuklulardan ve Osmanlı'dan bu yana Türk kadınları içgüdüsel bir estetikle birleşen maharetleri sayesinde ortaya çıkardıkları kültürel miraslardan olan el sanatları içerisinde maraş işi/dival işi, sim sırma, entari ve diğer konfeksiyon parçalarında da yer alan geleneksel işlemleri ile dünya çapında bir kültürel değer yarattığı söylenebilir. Osmanlı sarayına gelin giden Emine Hatun ve Fatih Sultan Mehmet'e gelin giden Sıdri Mükrimine Hatun'un çeyizlerinin arasında çok çeşitli sırma el işlerinin bulunması bu sanatın Rumeli'ye de yayılarak Osmanlı Türk kültüründe önemli bir yer etmesine vesile olmuştur. Kadınların bu işlemlerde kullandıkları motifler ve desenler de öz Türk el sanatı olarak günümüze kadar gelmiş ve somut olmayan kültürel mirasımızda eşsiz bir yer bulmuştur. Osmanlı'dan gelen bu kültürel mirası hayatı boyunca toplayan Sadberk Koç, Türkiye'de ilk özel müze olan İstanbul Sarıyer'de Azeryan Yalısı'nda Sadberk Hanım Müzesi'ni kurmuştur. Sadberk Hanım'ın kültürel mirasımızı sergilemek ve turizme de kazandırmak anlamında çok büyük bir değer olan müzesi Türk İslam Eserleri adı altında kadınlarımızın yaptığı bu işleme sanatlarının nadide ve çok değerli örneklerini bünyesinde barındırmaktadır. 17. ve 20. yüzyıl arasında 300 senelik serüvene sahip yaklaşık 2000 işleme eser müzede sergilenmektedir. Bu anlamda kadının işlediği bir sanatın yine bir kadın tarafından kültürel mirasımıza ve turizme kazandırılması şüphesiz ki kadının kültürel mirastaki öncü rolünü gösteren önemli örneklerdendir. Bu geleneksel kültürün sürdürülebilirliğinin sağlanmasında ve turizme katkısında da yine en büyük rol kadınlara düşmektedir. Bu açıdan çalışmada Sadberk Hanım Müzesi'nde sergilenen kadın el işi eserler dahilinde; bu kültürü icra etmeye yardımcı olan İstanbul'daki dernekler ve kurs programları, kadın istihdamının arttırılmasını da hedef alan İstanbul Büyükşehir Belediyesi Sanat ve Meslek Eğitimi Kursları araştırılarak bu el sanatının günümüzdeki durumu ve geleceği araştırılmıştır. Bu merciilerle yarı yapılandırılmış mülakat gerçekleştirilerek hem yetkililer hem de kursiyerlerle görüşmeler yapılmıştır. Çalışmanın amacı geçmişten günümüze gelen kültürel miraslarımızdan biri olan geleneksel işlemlerde hem geleneği/sanata devam ettirme anlamında hem de bu geleneğin çıktılarının turizme kazandırılması anlamında kadınların rolünü ortaya koymak ve bu kültürel mirasın sürdürülebilirliğini araştırmaktır.

Doç.Dr.Süheyla Sarıtaş, Balıkesir Üniversitesi

Somut Olmayan Kültürel Miras Açısından Gönen Oyaları ve Kadınları

Kültürel değerleri koruma yaklaşımları içinde UNESCO'nun Eylül-Ekim 2003 döneminde toplanan 32. Genel Konferansı sırasında, Somut Olmayan Kültürel Mirasın (SOKÜM) Korunması Sözleşmesi, 17 Ekim 2003 tarihindeki Genel Kurulunda onaylanarak yürürlüğe girmiştir. Toplam 40 maddeden oluşan Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi, somut olmayan kültürel mirasın korunmasını, sürdürülebilmesini ve yaşanabilirliğini güvence altına alma üzerine odaklanmıştır. Bu sözleşme kapsamında yer alan koruma altına alınması gereken kültürel miras alanlarından biri de "el sanatları geleneği" dir. Bu bildiriye Balıkesir'in Gönen ilçesinde yaşayan kadınların hayatında, geçmişten beri oldukça önemli bir yeri olan oya yapımının, somut olmayan kültürel miras açısından değerlendirilmesi hedeflenmektedir. Yöre kadınları için önemli bir gelir

kaynağı olan Gönen oyları, aynı zamana yöre halkının kültürel kimliğini de yansıtır. Bu nedenle, bu bildiride aynı zamanda Gönen oylarının geliştirilmesine ve güçlendirilmesine yönelik çeşitli öneri ve çözümlere de yer verilecektir.

Yrd.Doç.Dr.Öncü Başoğlan Avşar, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi

Yrd.Doç.Dr.Özlem Karakul, Selçuk Üniversitesi

Kırsal Mimaride Kadının Şekillendirdiği Mekanlar; Muğla Yöresi Örneği

Belirli bir tasarım yöntemine bağlı kalmadan, yerli halkın kendi gereksinimleri doğrultusunda ürettiği yapılar kırsal mimarlık ürünleri olarak tanımlanmaktadır. Kırsal mimarinin en önemli ürünü olan konutun biçimlenmesinde, fiziki etmenler kadar aile yaşamı, üretim ve tüketim biçimleri, gelenek ve görenekler gibi pek çok somut olmayan kültürel miras öğeleri de etkilidir. Çoğu zaman estetik kaygılardan uzak, yalın ve işlevsel bir biçimde inşa edilen kırsal konut, sadece bir barınak olarak değil, kırsal yaşamın en temel üretim birimi olarak karşımıza çıkmaktadır. Kırsal kesimde yaşayan insanlar içinde yaşadığı doğal çevrenin bir gerekliliği olarak sürekli üretim içindedir. Evi ve çevresi de onun üretim alanı olarak gelişmektedir. Bu bağlamda kırsal üretim pratiğinin başlıca unsuru olan kadın, kırsal konut ve çevresinin biçimlenmesinde çok etkili olmaktadır. Kırsal üretim pratikleri, somut olmayan kültürel mirasın önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Somut olmayan kültürel mirasın korunmasında, uygulayıcılarının uygulamanın sürekliliğini sağlaması en önemli koşuldur. Bu anlamda, kırsal üretim pratiklerinin başlıca unsuru olarak kadın, bu somut olmayan kültürel mirasın korunması yanısıra, geleneksel konut mimarisinin sürekliliği ve korunması açısından da önemli roller üstlenmektedir. Bu çalışmada Muğla yöresinde kırsal konut ve çevresinin biçimlenmesinde kadının kültürel ve ekonomik üretim pratiklerinin etkisi konu edilmektedir. Tarım ve hayvancılıkla uğraşan kırsal insanının “evi” sadece yapının kendisi değil, evinin çevresinde kırsal uğraşlarını sürdürülebileceği açık-yarı açık-kapalı, fiziki olarak tanımlı-tanımsız tüm alanları kapsamaktadır. Kırsal üretim biçimleri ve kadının bu üretim biçimlerindeki başlıca rolü, tek-odadan kente doğru organik bir anlayışla gelişen geleneksel-kırsal dokuyu belirleyen bir faktör olarak ortaya çıkmaktadır. Bir başka deyişle, kadının kırsal yaşamı içerisinde ürettiği ürünler, üretim ilişkileri ve biçimleri ve bu bağlamda ortaya çıkan mekân ve bileşenleri geleneksel- kırsal dokunun şekillenmesinde çok etkilidir. Çalışmanın amacı, sürdürülebilirlik açısından günümüzde çok çeşitli sorunlar taşıyan geleneksel-kırsal dokuların koruma yaklaşımlarına, kırsal üretimde kadının somut ve somut olmayan kültürel miras üzerindeki biçimlendirici etkisini değerlendiren bütüncül bir yaklaşım ortaya koyarak katkıda bulunabilmektir.

Yrd.Doç.Dr.Özlem Karakul, Selçuk Üniversitesi

Yrd.Doç.Dr.Şerife Yalçın Yastı, Selçuk Üniversitesi

Anadolu’da Kırsal Üretimde Kadının Rolü: Botsa Köyü Örneği

Kırsal yerleşimlerde ev içi üretim geleneği, Anadolu’da yüzyıllardır sürdürülmekte olan kültürel pratiklerden biri olarak, somut olmayan kültürel mirasın önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Somut olmayan kültürel mirasın korunmasında, uygulayıcılarının uygulamanın sürekliliğini sağlaması en önemli koşuldur. Kırsal yerleşimlerde ev içi üretim geleneğinin esas uygulayıcıları olarak kadınların rolünün incelenmesi, bu çalışmanın ana yaklaşımı oluşturmaktadır. Kadınların kırsal üretimdeki etkin rollerinin sürekliliğini sağlayacak genel koruma tedbirlerinin bir parçası olarak, ev içi üretim geleneğinin, Anadolu geleneksel konut mimarisinin fiziki özellikleri üzerindeki belirleyici etkileri de düşünülerek, somut ve somut olmayan özelliklerinin bütüncül bir

şekilde belgelenmesi ve değerlendirilmesi gereklidir. Kadının ev içi üretim yaptığı mekanlar, ocaklar, tandırlar ile kullandığı araç, gereçler ile bilgi ve becerilerin birlikte değerlendirilmesi, bütüncül korumanın ön koşuludur. Bu çalışma, Konya ili Meram ilçesine bağlı Botsa (Güneydere) Köyü'nde sürdürülen bir kültürel pratik olan, ev içi ekmek üretim geleneğinde kadınların rolünü, somut varlıklar olarak, mekanlar, mimari elemanlar ve kullanılan araç gereçlerle kurulan ilişkileriyle birlikte incelemeyi amaçlamaktadır. Bu kapsamda, geleneksel konutlarda, kadının yöreye özgü ekmek üretim teknikleri, kullanılan mekanlar, ocak ve tandırlar ile pişirme aracı olarak kullanılan toprak sacın üretimine yönelik bilgiler sunulacaktır. Çalışma yöntemi olarak, Botsa Köyü geleneksel konutları mimari incelemesi ile kadınlarla yapılan derinlemesine görüşmelerin verileri değerlendirilecektir.

Arş.Gör.Oya Topdemir Koçyiğit, İstanbul Üniversitesi

Köyde Değişen Kültürel Bir Öğe Olarak Beslenme Organizasyonu ve “Kadın”

Bu bildiriye, köyde beslenmeyle ilişkili organizasyonlarda kadınların rolüne bakılmaktadır. Bildiriye amaç, hem gündelik beslenme hem de misafir ağırlama ve düğün gibi pratiklerde ikram geleneği ve değişiminde kadınların nasıl bir etkisi olduğunu göstermeye çalışmaktır. Bildiri, 2006 yılında İstanbul Üniversitesi Antropoloji Bölümü'ne sunduğum Kastamonu İli Araç İlçesi Sosyal Antropolojik Açından Akıncılar Köyü'nde Yaşam: “Köy Gerçeği” adlı lisans bitirme çalışmasının verilerine dayanmaktadır. Araştırmanın saha kısmı, katılarak gözlem ve mülakat tekniği ile yapılan görüşmelerden oluşmaktadır. Araştırma bulgularına göre Akıncılar Köyü, İstanbul başta olmak üzere kentlere göç vermiştir. Köyde, büyük oranda kentlerde beslenme ile ilgili işlerde çalışıp emekli olarak köye geri dönen erkekler ve onların aileleri yaşamaktadır. Köyde yaşayan kadınlar, eşlerinin göç etmelerinden dolayı gündelik yaşamlarında beslenmeyle ilgili “kendine yeten” bir ekonomiyi üretmede ve organize etmede etkilidir. Kadınlar, köy içinde birbirleriyle yardımlaşarak bu ekonomiyi “canlı” tutmaya çalışmaktadır. Kadınlar, birbirleriyle kurdukları ilişkilerde misafirlğe oldukça önem vermektedir. Misafir ve misafirin beslenmesiyle ilgili çeşitli anlamlar üretilmesine önemli bir katkıda bulunmaktadırlar. Misafir, köyde “Tanrı misafiri” olarak kodlanmıştır (kültürel/toplumsal). Kadınlar, “Tanrı'nın emaneti” olan misafire iyi bakılması ve onun iyi korunması gerektiğini düşünmektedir. Misafirin beslenmesini de bu çerçevede oldukça önemli bulup misafire yaptıkları ikrama özel bir ilgi göstermektedirler. Misafirlik, birbirleriyle bir sosyal iletişim ağı oluşturma ve bu ağı güçlendirmede etkili bir alan oluşturmaktadır. Düğün pratiklerinde ise özellikle düğün yeri ile düğünlerde yapılan ikram türünün değişiminde kadınlar etkilidir. Buna göre düğünler, ev, köy meydanı ve köy odası yerine artık düğün salonu ve otellerde yapılmaktadır. Düğünlerde yapılan ikramın türü de düğün yerinin değişimine bağlı olarak farklılaşmaktadır. Çeşitli yemek ikramları bugün, yerini limonata, kurabiye ve pasta ikramına bırakmıştır. Hanede daha fazla ekonomik güce sahip olan kadınlar, beslenme ve beslenmeyle ilişkili pratikleri, “daha iyi koşullarla” yapmayı talep etmektedir. Sonuç olarak kadınlar, eşlerinin kentsel alanlarda göçle edindikleri tecrübeleri köy yaşamlarında görünür kılan ve beslenme ile ilişkili alanlarda değişime katkı sağlayanlardır. Köyde bu alanlarda organizasyonu iyi yapmak, günümüzde daha çok başkalarına “iyi anlatılmak” ile ilgili anlamlar içermektedir. Bildiri, kendine yeten “canlı” bir ekonomi, sosyal ilişki ve itibar üreten beslenme organizasyonunun biçimlenmesinde önemli roller üstlenen kadınlara dikkat çekme çabası taşımaktadır.

Arş.Gör.Elifnaz Durusoy, Yıldız Teknik Üniversitesi
Arş.Gör.Funda Solmaz Şakar, Yıldız Teknik Üniversitesi

Geleneksel Konutta Kadın İzi: Anadolu Özelinde Bir Değerlendirme

Toplumların gerek geleneksel yaşam gerekse kültürel ilişkiler anlamında önemli roller üstlenmiş en temel öğelerinden biri kadındır. Kadın, bu oldukça önemli özelliği dolayısıyla toplumun yapı taşı olan ailenin kurulmasına katkı sağlamakla kalmamış, onun temel gereksinimlerinden biri olup barınma ihtiyacını karşılayan konutun şekillendirilmesi sürecinde de anahtar bir aktör olmuştur. Konut, tarih öncesi dönemlerden günümüze değin kadının günlük yaşantısıyla özdeşleşmiştir. Özellikle Osmanlı İmparatorluğu Dönemi'nde, eski Anadolu sınırları dahilinde gözlemlenen bu durumun en temel sebeplerinden biri döneme hakim olan mahremiyet olgusudur. Kadın, ataerkillik ve dine bağlı olarak gelişen bu görüş uyarınca bir dizi yazılı olmayan kural ile sınırlandırılmış, sosyal yaşantıdaki etkin kimliğini yitirerek zamanının çoğunu konutta geçirir hale gelmiştir. Bu sebepler doğrultusunda toplumdaki aktif rolünü deyim yerindeyse yitiren kadın, zaman içerisinde kendi ana mekanı olan konutu şekillendirmeye başlamıştır. Dolayısıyla, konut kamusal/özellik, açıklık/kapalılık, plan düzeni, mekan kurgusu ve mimari elemanlar açısından kadın izi/katkısı/emeği gösterir bir biçimde farklılaşıp dişileşmiştir. Günümüze dek kadın ile ilişkilenen çok sayıda çalışma yapılmış, pek çok kıymetli uzman bu konu başlığı üzerinde düşünmüş ve çeşitli ürünler üretmiştir. Fakat kadın ve kültürel miras ilişkisi üzerine temellenen araştırmalar oldukça sınırlıdır. Bu noktadaki eksikliği gidermek hedefiyle geliştirilen bu çalışma, yerleşik hayatın başladığı tarihten günümüze kadar geçen süre zarfında kadınla ilişkilendirilen başat bir kültürel mekan olan yuvayı inceleyecektir. Çalışma, konutun biçimlenişi, yapısal özellikleri ve çevresel faktörler gibi değişkenlere bağlı kalmaksızın geleneksel konutta kadın figürünün izini aramayı amaçlamaktadır. Herhangi bir tipolojik analiz yapmayı hedeflemeyen bu bildiri, kadın ile kültürel miras arasındaki ilişkiyi geleneksel konuttaki kadın izini irdeleyerek sorgulamaya çalışacaktır.

Prof. Dr. Aylin Görgün Baran, Hacettepe Üniversitesi

Türkiye ve Azerbaycan'da Geleneksel El Sanatları İle Uğraşan Kadınların Toplumsal Cinsiyet Algısı

Türkiye Unesco Milli Komisyonu Somut Olmayan Kültürel Miras ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Komiteleri ortaklaşa bir proje geliştirilmiştir. Bu proje ile Türkiye ve Azerbaycan Milli Komisyonlarının işbirliğine gidilmiş ve 2013-2014 yıllarında "Türkiye ve Azerbaycan'da Geleneksel El Sanatları" başlıklı alanında bir araştırma yürütülmüştür. Bu araştırma projesi kapsamında el sanatları ile uğraşan kadınların, uğraştıkları geleneksel el sanatlarını ev işleriyle birlikte nasıl yürüttükleri, bu uğraşların kadının yaşamında bir gelişme yaratıp yaratmadığı, kadın işi mi yoksa erkek işi mi, olduğu yönündeki algılarının ne olduğu anlamaya ve anlamlandırılmaya çalışılmıştır. Diğer bir ifade ile kamusal alanda el sanatları ile uğraşan kadınların toplumsal cinsiyet algılarındaki duyarlılık düzeyi tespit edilmek istenilmiştir. Araştırma nitel yöntem kullanılarak gerçekleştirilmiş, gerek Türkiye'de geleneksel sanatların en yoğun olduğu alanlar gerekse Azerbaycan'da bu sanatların en yoğun yapıldığı iller ve ilçeler belirlenmiştir. Türkiye'de araştırmaya Ankara'nın Beypazarı ve Nallıhan ilçeleri, Çankırı ve Kastamonu illeri, Azerbaycan'dan ise Bakü, Gence, Şeki ve Zagatala illeri dâhil edilmiştir. Türkiye ayağında 49,

ÖZETLER

Azerbaycan ayağında ise 55 kadın olmak üzere toplam 104 kadın ile derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Araştırma fenomenolojik yaklaşım çerçevesinde ele alınmıştır. Fenomenolojik yaklaşımın temel özelliği özneye öncelik vermek ve sorunun özne tarafından nasıl algılandığını ve anlamlandırıldığını anlamak aynı zamanda sorunun özelliğine uygun örnekleme belirlemektir. Böylece derinlemesine görüşme tekniği ile elde edilen verilerin içeriğine bağlı kalarak temalar/kategoriler oluşturulmuş ve katılımcıların görüşleri analize tabi tutulmuştur. Elde edilen verilerden; “topluma girmek / özgüveni artırmak, ince iş sabır gerekli / kadın işi ama erkek de yapar, kültür aktarıcısı kadın, ev ve çalışma hayatı: plan ve düzenleme, maddi açıdan özgür olmak” üzere 6 kategori geliştirilmiştir. Sonuç olarak her iki ülkede yapılan bu araştırmanın sonuçları toplumsal cinsiyet kalıp yargıları bakımından bir farklılık olmadığını ortaya koymaktadır. Kadın işi olarak belirlenen işlerin neden erkekler tarafından yapılamayacağını açıklarlarken bazıları da bu işleri erkeklerin de yapabileceklerine belirterek kalıp yargıların değişmesini ve toplumsal cinsiyet eşitliği doğrultusunda davrandıkları gözlemlenmiştir. Kadınların çalışmaya başlamanın babalarının ve kocalarının iznine bağlı olması kadının bağımsız olarak karar veremediğini göstermektedir. Eşin kaybı söz konusu olduğunda ya da yoksullaştıkça kadının çalışmasının normalleştiği anlaşılmaktadır.

Yrd.Doç.Dr.Aysu Kes Erkul, Hacettepe Üniversitesi

El Sanatlarının Metalaşması ve Küreselleşen Tüketim Kültürünün Somut Olmayan Kültürel Mirasın Aktarımına Etkileri

Geleneksel el sanatlarının aktarım süreçlerini incelemeyi amaçlayan ‘Türkiye ve Azerbaycan’da Geleneksel El Sanatları’ projesi kapsamında Türkiye ve Azerbaycan’da gerçekleştirilen alan çalışmasının önemli bir ayağını el sanatları ekseninde ortaya çıkan ekonomik ilişkiler oluşturmaktadır. Günümüzün sosyoekonomik koşulları ile etkileşim içindeki el sanatı ve sanat eseri anlayışı küreselleşme süreci ile tüm ülkelere yayılan üretim ilişkileri ve tüketim kültürü tarafından dönüştürülmektedir. Bu nedenle geleneksel el sanatlarının sürdürülebilir biçimde yeni kuşaklara aktarımının gerçekleşmesinde bu ekonomik bağlam büyük önem taşımaktadır. Proje kapsamında yapılan saha çalışmasından edinilen veriler bu çerçevede değerlendirildiğinde ortaya çıkan en dikkate değer sonuç el sanatı eserinin güncel tüketim tercihlerine göre üretilerek piyasada herhangi bir meta gibi işlem gördüğü bir sistemin var olduğudur. Bu durumda da bu el sanatlarının kültür mirası olarak yeni kuşaklara aktarılması büyük ölçüde piyasa koşullarının insafına bırakılmaktadır. Modern tüketim beklentilerine cevap veremeyen el sanatlarının adeta gözden düşmesine ek olarak emek yoğun ve esnek üretime dayalı bir sektör haline gelen el sanatları üretimi bir mesleki uzmanlaşmaya da dönüşemediğinden ekonomik sisteme entegre olarak da kendini yeniden üretememektedir. El sanatının bir meslek olarak algılanmaması ve düşük kazanç da bu sorunun ortaya çıkmasında rol oynayan diğer faktörlerdir. Bu nedenlerle somut olmayan kültürel mirasın aktarımı için üretilecek politikalar ve uygulama modelleri konuyu çok boyutlu olarak ele alırken bu ekonomik koşulları da dikkate almalıdır. Geleneksel el sanatlarının üretiminin bu koşullara uygun biçimde örgütlenirken istihdam ve kurumsallaşma ayaklarının da düzenlenmesi ile somut olmayan kültürel mirasın günümüzün küresel koşullarında genç kuşaklara aktarımı da olanaklı hale gelecektir.

Ayça Gelgeç Bakacak, Hacettepe Üniversitesi

Geleneksel El Sanatlarının Korunması ve Aktarımı Sürecinde Esnek Çalışma Koşulları: Ev-Eksenli Çalışma Anlayışının Yarattığı Sıkıntılar

Bu çalışma, 2013-2014 yıllarında Türkiye ve Azerbaycan Milli Komisyonlarının işbirliği ile gerçekleştirilen “Türkiye ve Azerbaycan’da Geleneksel El Sanatları” projesi kapsamında yapılmıştır. Projede somut olmayan kültürel mirasın aktarımında önemli rolün kadınlarda olduğu anlayışıyla kadın yoğun sektörler üzerine bir alan araştırması gerçekleştirilmiştir. Proje kapsamında Türkiye’de Ankara’nın Beypazarı ve Nallıhan ilçeleri, Çankırı ve Kastamonu illeri, Azerbaycan’dan ise Bakü, Gence, Şeki ve Zagatala illeri ziyaret edilmiştir. Azerbaycan’da 55, Türkiye’de 49 olmak üzere 104 kadın ile derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Kadınların içinde buldukları çalışma koşullarına odaklanan bu çalışma esnek çalışma modelinin getirmiş olduğu yeni çalışma biçimleri içerisinde el sanatlarının üretiminde hangi çalışma modellerinin kullanıldığını ve çalışma koşullarını alandan örneklerle ortaya koymayı amaçlamaktadır. Elde edilen veriler esnek çalışma modellerinden ev-eksenli çalışmanın kendi içerisinde yer alan farklı çalışma biçimleri göz önünde bulundurularak analiz edilmiştir. Kendi hesabına çalışma, taşeronu veya aracıya çalışma ve siparişe çalışma olarak tanımlanan çalışma biçimlerinden hangilerinin el sanatları üretiminde ağırlıklı olarak yer aldığı ve kadınların bu çalışma biçimleri hakkındaki görüşleri analize tabi tutulmuştur. Araştırmaya dahil edilen kadınların sipariş usulü, taşeronu ya da kurslar aracılığıyla kendi hesaplarına çalıştıkları görülmüştür. Bunun yanı sıra herhangi bir kuruluşa bağlı atölyelerde çalışan kadınların da yine parça başına yani sipariş üzerine çalıştıkları ve ücret aldıkları görülmüştür. Her iki ülkede de kadınların kazandıkları ücreti ailelerine “katkı” olarak tanımladıkları görülmüş ve yaptıkları işi bir meslek olarak değil “hobi ya da boş zaman değerlendirmesi” olarak tanımladıkları dikkat çekmiştir. Burada toplumsal cinsiyete dayalı işbölümünde kadının konumunun ev içi rollerle sınırlandırılmış olmasının pekişmesi dikkat çekicidir. Kadın olmanın en temel rolünün ev içinde tanımlanmış olması onların üretim sürecindeki konumlarını ele alışlarını da ideolojik olarak belirlemektedir. Bu anlamda da aktarımın kuşaklar boyunca devam etmesinde önemli olan unsurlarından birisinin kadınların yaptıkları işi bir meslek olarak görmelerini sağlayacak mekanizmaların geliştirilmesi olduğu söylenebilir. Yapılan işin meslek olarak görülmemesindeki en önemli nedenler kadınların içinde buldukları çalışma koşulları ve toplumsal cinsiyet rolleri olarak tanımlanabilir.

Arş.Gör.Canet T. Sarıtaş Eldem, Hacettepe Üniversitesi

Geleneksel El Sanatlarının Korunması ve Aktarılmasında Üç Bileşenli Yaklaşım Çerçevesinde Kurumsallaşma Mekanizmaları

Özellikle 2000’li yılların ikinci yarısından itibaren somut olmayan kültürel miras unsurlarının korunması ve aktarılmasının üç bileşenli bir perspektifle ele alınması gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Bu üç bileşen (1) somut olmayan kültürel miras unsurlarının yaşatılarak korunması ve aktarılması, (2) somut olmayan kültürel mirasın üretiminin bölgesel kalkınmaya katkıda bulunacak şekilde örgütlenmesi ve (3) somut olmayan kültürel mirası üreten ve aktaran bir aktör olarak kadınların kültürel ve ekonomik fırsatlara eşit düzeyde erişimini ve güçlenmesini hedefleyen bütüncül, sürdürülebilir ve kurumsal bir perspektife işaret etmektedir. Somut olmayan kültürel miras alanlarından birisi olan geleneksel el sanatları ise geçinme amaçlı yapılan bir üretim faaliyeti olmanın yanı sıra, kuşaklararası aktarılan bilgi, beceri ve estetik kaygıları da barındıran bir ürün olarak ekonomik, sosyal ve kültürel kendiliğinden iç içe geçtiği bir noktada durmaktadır. Bu özelliği ile kadınlar gibi dezavantajlı gruplara gelir elde etme imkanı veren, istihdam yaratan ve

bölgesel kalkınma hamlesi ortaya çıkartabilecek bir sektör olarak geleneksel el sanatları son dönemde ön plana çıkmakta ve üç bileşenli yaklaşımın sürdürülebilir bir kültür politikası çerçevesinde hangi mekanizmalarla kurumsallaştırılabileceğini tartışmak açısından zengin bir zemin sunmaktadır. Bu kapsamda bu çalışma üç bileşenli yaklaşım çerçevesinde geleneksel sanatlarının korunması ve aktarılmasında kurumsallaşma mekanizmalarını sorgulama amacı taşımaktadır. Çalışma Türkiye ve Azerbaycan UNESCO Milli Komisyonlarının işbirliği ile gerçekleştirilen 'Türkiye ve Azerbaycan Geleneksel El Sanatları Projesi' verilerinin işaret ettiği 'yerel yönetimlerin uygulamaları', 'kadın girişimciliği' ve 'kooperatifleşme'yi geleneksel el sanatlarının korunması ve aktarılmasında kurumsal ve sürdürülebilir mekanizmalar olarak toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifi ile değerlendirmektedir.

Dr.Safa Demir Sarı, Milli Eğitim Bakanlığı

Günümüzde Geleneksel Halk İnanışlarının Kadının Aile İçi Rollerine İlişkisi Kapsamında Oluşan Kadın Kimliği

İnsanlığın ortak mirası olan kültürün içeriğindeki maddî-manevî tüm varlıklar geçmişe tanıklık etmekle birlikte geleceği de şekillendirmekte etkilidirler. Her toplumun sosyal yapısı o toplumun kültür öğeleri ile şekillenmektedir. Toplum içinde kadının konumlanması genel olarak aile içi rollerinin gölgesinde gerçekleşmektedir. Ancak kadının doğal ve geleneksel rollerinin hala varlığını sürdürdüğü bir ortamda yeni rolleri edinmeye çalışması, üzerine ilave yükleri de beraberinde getirmekte ve kadınların daha çok yalnızlık duygusunu yaşamalarına neden olmaktadır. Kadınların kültürel miras içinde yer alan halk inanışlarına yönelişi geçmişten bu yana süregelmekte, bu anlamda halk inanışlarının toplum içinde özellikle de kadınların hayatında önemli fonksiyonları bulunmaktadır. Halk inanışları kapsamındaki uygulamaları tercih etme nitelik ve amaçlar yönünden farklılaşmaktadır. Kadınlar çoğunlukla bu uygulamaları manevî anlamda rahatlama, günlük hayattaki problemlere çare arama gibi sebeplerle yönelmektedirler. Kültürümüzde geleneklere değer verilmesinin yanında kadınların sözkonusu uygulamalar ile ilgili mantıkî dayanaklar oluşturmaları da bu uygulamaların tercih edilmesinde etkili olmaktadır. Günümüze kadar kadınlar buldukları konumda erkeklerin onayladığı biçimde genellikle biyolojik yapılarına dayalı bir kimlik oluşturmuşlardır. Bu anlamda kadına bireysel özelliklerini gerçekleştirdiği alanlardaki aktifliği yerine anne, eş, kız kardeş olarak yaklaşılmakta ve bu kimlik yapısı zaman içinde yeniden üretilmekte, kendi iradelerine bağlı bir kimlik oluşturmada ataerkil düşünce yapısı karşılığında engel olarak çıkmaktadır. Kültürel miras kapsamına giren halk inanışları bağlamında ele aldığımız kadın kimliği, kadının toplum içindeki rol ve sorumlulukları ve aynı zamanda kendi oluşturdukları anlam dünyası ile yakından bağlantılıdır. Bu anlamda kadının çocukluk döneminden yaşlılık dönemine kadar olan süreçteki konumu farklılaşmakta, bu çerçevede aile ortamında kız çocuk, evlilik ortamında eş, anne ve gelin, yaşlılığında ise kayınvalide olmaktadır. Yine sosyal anlamda ise eğitim hayatını, tercihe göre çalışma hayatını ya da ev hanımlığını tecrübe etmektedir. Aile ortamında eş ve çocukları için sıkıntı durumlarında sorumluluk çoğu zaman kadınlara ait olduğu için, çaresizlik durumu kadınların halk inanışlarını tercih etme nedenlerinden biri olabilmektedir. Kadının toplum içindeki rol ve sorumlulukları karşısındaki tutumu ve aynı zamanda karşılaştıkları sorunlara yaklaşımı şüphesiz kimliği üzerinde de etkili olmaktadır. Söz konusu bildiride başlangıçta kültürel miras içinde halk

inanişlarının yeri ve önemini, bu inanişların kadınların günlük hayatındaki önemini ve aynı zamanda bu inanişların yaşatılmasında kadınların etkisi ele alınacaktır. Sonrasında kadınların bu inanişları tercih etme sebepleri aile içi rolleri kapsamında ele alınarak bu bağlamda oluşan kadın kimliği tartışılacaktır.

Prof.Dr.Nesrin Karaca, Başkent Üniversitesi

Bir Osmanlı Prensesi Kadriye Hüseyin'in (1888-1955) Tanıklığında Türk Milli Mücadelesi, Mustafa Kemal Paşa, Anadolu, Ankara ve Batı Cephesi

Son Mısır Hıdivlerinden Hüseyin Kamil Paşa'nın kızı olan Prenses Kadriye Hüseyin, tarihi kimliği kadar edebi kimliği ile de dikkate değer bir isimdir. Yaşadığı dönem, kadınların II. Meşrutiyet'le birlikte daha önce başlamış olan kadın hareketinin mirası ve devrin siyasi-sosyal şartlarının edebiyat, siyaset, hukuk ve eğitim alanlarında da sesini duyurmaya başladığı süreçtir. Konumu ve hayatı ile son dönem Osmanlı edebiyatı içinde sayabileceğimiz Prenses Kadriye Hüseyin, diğer isimlerle birleşen ve ayrılan çizgide bir kadın entelektüel, yazar ve gazeteci olarak yazı dünyasında yer alır. Hayatı Kahire, İstanbul, Paris, Roma gibi merkezlerde geçen Kadriye Hüseyin, aralıklarla gelmiş olduğu İstanbul'da, Mısır'ın Osmanlı'dan ayrılmasından sonra da uzun süre yaşamış, basın-yayın faaliyetlerinde bulunmuş ve bazı dernek çalışmalarında yer almıştır. Zengin bir kültürel birikimi olan Kadriye Hüseyin; estetik, tarih, sosyoloji, antropoloji, kadın, kültür ve folklor gibi pek çok konuda üretkenliğini sergilemiştir. Türkçe kaleme aldığı seri yazıları dışında, kitapları; Mühim Bir Gece, Mehasin-i Hayat, Nelerim, Temevvücat-ı Efkar, Muhadderat-ı İslam Mısır'da basılmıştır. Anadolu kurtuluş hareketinin başlangıcında, 1921'de Ankara'da konuğu olduğu Mustafa Kemal Paşa (henüz Atatürk ismi verilmemiştir), Ankara, Batı cephesi ve yeni Türkiye'ye dair gözlem ve izlenimlerini İtalya'da Fransızca olarak yayınlanan (LETTRES D'ANGORA LA SAINTE / Mukaddes Ankara'dan Mektuplar) da anlatmış, Atatürk kendisine hediye edilen bu eserin Türkçeye çevrilmesini istemiş, ancak kitap olarak çok geç bir tarihte yayınlanmıştır. Bildiri çerçevesinde; son derece önemli bir tarihî ve kültürel mirası barındıran Prenses Kadriye Hüseyin'in edebi kişiliği, eserleri ve misyonu tanıtıldıktan sonra mektuplar ve notlarından oluşan anlatımı perspektifinden Milli Mücadele süreci, dönem Ankara'sı, Mustafa Kemal Paşa, Batı cephesi ve seyahatinin geçtiği Anadolu coğrafyası değerlendirilecektir. Çalışma; yazarın eserine koyduğu İtalyan ressam Vittoria Pisani'nin Yunan mezalimini resmettiği tabloları eşliğinde görsel olarak hazırlanacak ve sunulacaktır.

Prof.Dr.Gülşen Demir, Adnan Menderes Üniversitesi

Semra Bolat

Çerkez Kültüründe Kadının Yeri

Kimlik, sosyal bilimler alanındaki önemli kavramlardan biridir. Kimlik kavramının sosyal bilimlerde önemli bir kavram haline gelmesinde kavrama ilişkin entelektüel ilginin artması etkilidir. Kavrama yönelik entelektüel ilgi 80'li ve 90'lı yıllarda artmıştır. Kavram olarak kimlik, kolektif aidiyetlerden başka, arzularımız, hayallerimiz, kendimizi tasavvur etme, yaşamla ilişki kurma-tanınma biçimimiz gibi hayattaki duruş yerimizi bildiren niteliklerin toplamını ifade etmektedir (Bostancı, 1998: 42). "Etnik kimlik" kişinin kendi grup üyeliği ile ilgili bir kurgu ya da kendisiyle ilgili bir dizi düşünceden oluşur. Etnik kimliği tanımlarken ki vurgu kişinin kendi etnik grubu ile birlikte kişinin kendisini bunun bir üyesi olarak görmesi üzerindedir. Kişinin kendi grubunu tanımlaması için gerekli olanlar dışında başka etnik gruplara ilişkin bilgi etnik kimliğin

ÖZETLER

bir parçası olarak görülmez (Bernal, 1993:33).Türkiye’de yaşayan etnik gruplar, birçok kategoride belirtilebilir. Türkiye birçok etnik grubu barındıran bir ülkedir. Nüfus sayımlarında 1965’ten bu yana etnik köken sorulmadığı için bir etnik kümenin nüfusunun ne kadar olduğunun tam olarak tespiti yapılamamaktadır. Çerkezler 1880’lü yıllardan itibaren çeşitli dalgalar halinde Anadolu’ya göç etmiş Kafkas göçmenleridir. Özellikle 1864 yılında Çarlık Rusya’sının baskıları ile buldukları toprakları terk eden Kafkas göçmenlerinin bir kısmı Osmanlı’ya bir kısmı ise Balkanlara sığınmışlardır. 93 harbinden sonra Balkanlarda yaşayan bir grup Çerkez Osmanlı topraklarına göç etmiştir. Çerkezler, Türkler ile olan 140 yılın yaklaşık 60 yılını Osmanlı Döneminde yaşamışlar 80 yılı aşkın bir zamandır da Cumhuriyet Döneminde yaşamaktadırlar. Çerkezler nerede olursa olsunlar her zaman gelenek ve göreneklerine oldukça bağlı bir toplumdur. Ancak bu gelenek ve görenekler, kabile-klan ilişkileri, şaman adetleri, daha sonra kabul ettikleri Hıristiyanlık ve İslam kültürü altında da sürmüş aynı zamanda 140 yıldır yaşadıkları Türkiye'nin toplumsal ve kültürel yapısıyla da biçimlenmiş, değişime uğramıştır. Günümüzde bile izlerine rastlanan gelenek ve göreneklere bakacak olursak toplumda olabildiğince özgür bir ilişki yaşayan Çerkezlerde gelenek ve göreneklere, değerlere bir bağlılık söz konusudur. Bu bildiri de kültürel devamlılığı sağlamak adına geleneklere bağlılık özellikle kadın davranışları ve evliliğe temel olan yönleriyle “Çerkez kültürü” bağlamında ele alınıp değerlendirilecektir.

Okt.Osman Köse, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi

Okt.Zeynep Özdem Köse, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi

Yıldırım Aydın

Muğla Yöresi Yörük Kültüründe Kadın

Yörük kültüründe kadın aile ve toplumsal hayatın önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Bu kültürün devamında, uygulamalarında ve yaşantısında kadın bu rolü üstlenmiştir. Bu araştırmanın amacı Muğla yöresinde yaşayan yörük kültüründe kadının önemini ve bu kültürün sosyal hayata yansımadaki rolünü ortaya koymaktır. Bu amaç doğrultusunda sözlü tarih yöntemi kullanılarak Muğla yöresinde yaşamakta, yörük yaşam biçimini benimsemiş olan altmış yaş üstü, on dört kadınla görüşme yapılmıştır. Muğla yöresinde faaliyet gösteren yörük derneklerinden ve yerel kaynaklardan da istifade edilmiştir. Konunun anlaşılması açısından yörük kültüründe doğum, düğün ve ölüm gelenekleri üzerinden açıklamalar yapılarak geçmiş ile günümüz arasında bağlantı kurulmaya çalışılmıştır. Görüşmeler için bölge içerisinde yörük kültürünün hâlâ yaşadığı yerlerden olan Milas, Fethiye ve Ula ilçelerindeki birkaç köy dolaşılmıştır. Coğrafi açıdan baktığımızda Milas Muğla’nın batısında, Ula ortasında, Fethiye de doğusunda yer almaktadır. Böylece imkanlar dahilinde genel bir dağılım elde edilmeye çalışılmıştır.

Doç.Dr.Feyyaz Bodur, Anadolu Üniversitesi

Yazılı Basında Kadın: Eskişehir Yazılı Basınında İş Dünyası İle İlgili Yer Alan Haber ve İlanlarda Kadının Görünümü

Gazetelerin birçok fonksiyonunun yanısıra haber verme işlevi onun asıl görevi sayılabilir. Yerel gazeteler de yayımlandıkları yörenin haberlerini yerel halka duyurmada önemli bir işlev görürler. Yerel gazetelerdeki haber türleri arasında iş dünyası ile ilgili haberler hem işverenler hem de iş arayanlar tarafından öncelikle okunan haberlerdendir. İşverenler kendileri ya da rakip şirketlerinin çalışmalarını takip etmek için basından yararlanırlar. İşverenler aynı zamanda yerel basını, ilan vererek eleman bulma aracı olarak kullanırlar. Bu bağlamda İş arayanların iş bulmak için başvurdukları araç yine yerel basının “eleman arayanlar” sayfaları olmaktadır. Eskişehir yazılı

basınında yer alan iş dünyası haberlerine baktığımızda, erkek egemenliğinin olduğu bir iş dünyasından söz edebiliriz. Kadınların yönetici durumda oldukları iş sektörü genelde küçük ölçekli ve tek ortaklı işletmelerdir. Gazete haberlerine konu olan işletme sahibi işkadınları ise kendi yağı ile kavranan iş yerlerinin patronudur. Gazete manşetlerine yer alan başarılar ise ortalama bir iş başarısı olarak değerlendirilmesi gerekirken, kadının başarısı olması nedeniyle olay abartılmaktadır. Gelişmiş ülkelerde normal sayılacak bir başarının yüceltilmesi, ülkemiz kadınının toplum gözündeki yerini belirleyen bir göstergedir. Gazetelerin iş ilanları sayfaları kadınlar hakkında önemli bilgi kaynaklarıdır. Kadın eleman arayan sektörlerden özellikle “kadın eleman” aradıklarını belirtenler çoğunlukla temizlik, konfeksiyon, kasiyer, bakıcı gibi kalifiye olmayan işler için elaman talep etmektedirler. Gazeteler aynı zamanda kamuoyunu aydınlatma, yönetici ve otoriteleri uyarma gibi toplumsal sorumluluğu olan yayın organlarıdır. He tür sorunun topluma duyurulmasında ve sorunlara çözüm için neler yapıldığı hakkında yine topluma bilgi verilmesinde birinci araçtır. Ancak basındaki kadın çalışan sayısı erkek çalışanlara oranla çok azdır. Hatta gazete yönetiminde kadınının adı yok denilebilir. Sürekli köşe yazısı yazan diğer söyleyişle gazetede belirli bir köşesi olan kadın yazarlarımızın sayısı da erkek sayısı arasında önemsizdir. Eskişehir gazeteleri için durum Türkiye genelinden çok farklı değildir. Eskişehir’de yayınlanan gazetelerde üst düzey yetkili ve sorumlular arasında kadınlar bulunmamaktadır. Kadın çalışanlar sekreteryaya bölümünde istihdam edilmektedir. Eskişehir yazılı basınında her gün köşe yazısı yazan veya söyleşileri yayınlanan bir kadın gazeteci vardır. Diğer kadın yazarlar ise onbeş günde bir, haftada bir veya haftada iki gün yazı yazan kadrosuz amatör yazarlardır. Türkiye nüfusunun %50,2’si erkek %49,8’i kadındır. Eskişehir nüfusunun %49’unu erkekler %51’ini ise kadınlar oluşturmaktadır. Türkiye İstatistik Kurumu’nun bu verilerine göre Türkiye ve Eskişehir nüfusunun yaklaşık yarısı kadındır denilebilir. Türkiye’de çalışan nüfusun %70’i erkek %30’u kadındır. Eskişehir’de ise 155 bin sigortalı işçiden yaklaşık 42 bini kadındır. Diğer bir söyleyişle toplam çalışan sayısının yaklaşık %27’si kadındır. Bu veriler kayıtdışı çalışanları kapsamamaktadır. Nüfusun yarısının kadın olduğu, üniversite mezunlarının yarısının kadın olduğu bir ülkede iş dünyasının erkek egemenliğinde bulunduğu gerçeği eğitim kurumları ile iş dünyası işbirliğini daha da önemli hale getirmektedir.

Şerife Sibel Kaya

Prof.Dr.Gülşen Demir, Adnan Menderes Üniversitesi

Türk Toplumunda Erken Yaş Evlilikleri ve Çocuk Gelinler

Erken yaşta evlilik bugün birçok ülkede olduğu gibi ülkemizde de üzerinde görüş birliğine varılmış sosyal bir problemdir. Batı ya da Doğu farketmeksizin her toplumda kendine has başlıklar altında ele alınmakta olan erken evlilik konusu, toplumların gelişmişlik düzeyleriyle ilgili olduğu kadar var olan geleneksel yapıyla da yakından ilgilidir. Batı toplumlarının refah düzeyinin yüksekliği, doğu toplumlarındaki geleneksel değerlerin etkisi problem üzerinde “kolaylaştırıcı” rol oynamaktadır. Doğu toplumlarında daha çok “erken evlilik”, “çocuk gelinler” biçiminde yapılan “kavramlaştırma”, Batı toplumlarında “erken gebelik”, “ergen anneler” biçiminde olmaktadır. Toplumsal değerlerin/geleneklerin bir toplumun yaşam biçimini belirlemesi bilinen bir sosyal gerçekliktir. Olumsuz sonuçlar yaratan davranışların “gelenekler üzerinden tanımlanması” ise farklı boyutlarda yaşanan çeşitli pek çok bireysel ve toplumsal sorunlara hızlı biçimde yol açmaktadır. Bu noktada en yaygın örnek “erken evlilik” konusunda ortaya çıkmaktadır. Toplumumuzda kız çocuklarının erken yaşta evlenmelerinin /evlendirilmelerinin başlıca sebepleri arasında geçim sıkıntısı, aile içi cinsel saldırı, evlilik dışı gebelik ve geleneksel yaşayışta hakim olan kocaya itaatin erken yaşta öğrenilmesi gerektiği anlayışı en başta sayılabilecek arasındadır.

Toplumdaki hakim yapı, erkeklerin belirli bir düzeyde öğrenim gördükten sonra askerlik yapıp bir iş sahibi olması yönündedir. Bu şartlar sağlandıktan sonra erkeklerin yuva kurması beklenir. Bu ise, erkeklerin nisbetenilerki yaşlarda evlenmeleri sonucunu getirmektedir. Kızlar ise öğrenimlerini erken yaşta bırakmaktadırlar ve çalışma yaşamına katılımları uygun görülmemektedir. Bunların yanı sıra geleneksel anlayışta kızların duygusal, cinsel ve iktisadi ihtiyaçlarının, dinsel ahlaka uygun bir biçimde karşılanabilmesinin, evlilik ilişkisi içinde meşruiyet kazanması/olanaklı sayılması, kızların erken yaşlarda evlenmeleri sonucunu doğurmaktadır. Bu anlamda erken evlilikler erkeklerden çok kızları etkilediğinden daha çok “çocuk gelinler” sorunuyla karşılaşmaktadır. Bu bildiride literatürden yararlanarak elde edilen veriler ışığında bir toplumsal olgu olarak erken evlilik konusu çok boyutlu değerlendirilmeye çalışılacaktır.

Yrd.Doç.Dr.Yeşim Coşar, Dokuz Eylül Üniversitesi

Seferihisar İlçesinde Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Konusunda Yürütülen Projelerin Değerlendirilmesi ve Kadın Emeğinin Rolü

Kültürel miras, insanın binlerce yıllık yaşam deneyiminin, aklının ve yaratıcılığının bugüne ulaşmayı başarmış kalıntıları olarak tanımlanabilir. Kültürel miras, arkeoloji ve tarih ile ilgili kalıntıların yanı sıra, bir toplumun kimliği, kültürü ve tarihiyle ilgili somut ve somut olmayan varlıkların ve değerlerin bütünüdür (UNESCO, 2015). Kültürel miras, geçmiş ile bugün arasında bağlantı kurarak, içinde yaşanılan kültüre ve dünyaya bir temel oluşturmaktadır. Manevi anlamda ise, insanların yaşamlarını zenginleştirme özelliğine sahiptir (Aksoy & Ünsal, 2012).Günümüzde küreselleşme ile birlikte kültür kavramının da, kendisini farklılaştıran özelliklerinden uzaklaşmaya ve birbirine benzer özellik göstermeye başladığı konusunda eleştiriler artış göstermektedir.Bunun bir sonucu olarak, başta UNESCO olmak üzere benzer amaçla kurulmuş organizasyonlar, Dünya’da ülkelerin kültürel mirasını korumaya yönelik faaliyetlerde bulunmakta ve küreselleşme ile kaybolmaya yüz tutan kültürel değerleri yaşatmaya çalışmaktadır. Somut olmayan kültürel mirasın korunması, toplumlarda kimlik duygusu oluşturmakta ve kültürel çeşitliliği arttırarak insan yaratıcılığına duyulan saygıyı ortaya koymayı hedeflemektedir.Özellikle el emeği ile ortaya konulan kültürel mirasın yaşatılmasında ve geliştirilmesinde kadın emeğinin katkısı büyüktür. İzmir’in Seferihisar İlçesi’nde; Türkiye’nin yavaş şehir (Cittaslow) başkenti unvanına sahip olduktan sonra, somut olmayan kültürel mirasın korunmasını ve kadın emeğinin değerlendirilmesini hedefleyen projeler yoğunluk kazanmış durumdadır. Buprojelerin genelinde kadın emeği önemli rol oynamaktadır. Bu çalışma kapsamında, Seferihisar özelindeki somut olmayan kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesinde kadın emeğinin ön plana çıkarıldığı ve değerlendirildiği bugüne kadar yapılmış ve yapılmakta olan projeler ele alınacaktır. Bu amaçla, proje ekiplerinde görev alan yönetici ve katılımcılar ile görüşmeler yapılarak, kadınların somut olmayan kültürel mirasın korunmasındaki katkıları ve bu projelerin etkileri değerlendirilmeye çalışılacaktır.

Dr.İşılay Gürsu, Ankara İngiliz Arkeoloji Enstitüsü

Güldem Baykal Büyüksaraç, İstanbul Üniversitesi

Kültürel Miras Bağlamında Yerel Ekonomi ve Kadın Emeği: Aspendos ve Pisidya Örnekleri

Bu bildiri, halen devam etmekte olan iki farklı kültürel miras yönetimi projesinin uygulama aşamalarında yürüttüğümüz saha araştırmalarının ilk çıktılarını içermektedir. Ankara İngiliz Arkeoloji Enstitüsü (BIAA) tarafından gerçekleştirilen bu projeler bağlamında odaklandığımız

arkeolojik alanlar, antik Aspendos kenti (Antalya) ile Pisidya Bölgesi (Isparta, Burdur, Antalya). Her iki proje de, kültürel miras yönetimini “sürdürülebilir gelişim” olgusuyla bütünleşik varsaydığı ölçüde insan odaklı ve yerel sosyo-kültürel dokuya duyarlı yaklaşımlar benimseme iddiası taşımaktadır. Dolayısıyla, yerel halkın söz konusu arkeolojik alanlar ile kurduğu anlam ilişkileri bu projelere sunduğumuz etnografik katkının temel sorunsalını oluşturuyor. Kısacası, sürdürmekte olduğumuz bu araştırmalarda, kalıntıların yanı başında yaşamının nasıl bir deneyim olduğunu kavramaya çalışıyoruz. İlk sadece kültürel anlamlar (efsane, masal vs.) arayışındayken, çalışma ilerledikçe, arkeolojik alanın yöre halkının günlük yaşamına nasıl farklı noktalardan temas ettiğini gözlemledik. Aynı yer, örneğin, bir yandan imar sorunları ile “baş ağrıtan” bir “arkeolojik SİT” alanıyken, öte yandan turizm potansiyeli sayesinde hanelere ve bireylere maddi kazanımlar getirebilmektedir. Yukarıda değindiğimiz bulgular ışığında, kültürel miras yönetimi meselesine şu soruları yönelterek bakmayı öneriyoruz. Mevcut hükümetin neoliberal kültür politikaları yerel ekonomik dinamikleri ne şekilde etkilemektedir? Bu süreci cinsiyetler arası iş bölümü ve özellikle kadın emeği açısından nasıl okuyabiliriz? Bu soruları ele alırken, genellikle kullanım değeri (tarihsel miras) ve ekonomik fayda (turizm geliri) ekseninde değerlendirilen kültürel miras mekanlarını, çatışma, müzakere ve uzlaşma alanları olarak kavramsallaştırmayı planlıyoruz. Merkezi ve yerel yöneticiler, bürokratlar, arkeologlar, turizmciler ve yerel halk bu alanda çarpışan/uzlaşan, ama çoğu kez çıkarları ayrılmış, aktörlerdir. Herbirinin belli bir arkeolojik alana farklı değerler tayin etmesi, kültürel miras olgusunun barındırdığı çok sesliliğin göstergesidir. Türkiye’de son onbeş yıldır arkeolojik alan yönetimi kapsamında gerçekleştirilen yasal düzenlemeler, “kültürel miras” olgusunu gelir kaynağı olma özelliğine indirgeyerek ve farklı yönetim modellerinin önünü açarak “verimliliği arttırmayı” amaçladı. Bu doğrultuda, özel sektörün ilgi ve tecrübesi arkeolojik alan ve müzelerle kaydırılarak, devletin faaliyet alanını daraltma ve ilgili kamu masraflarını kısma yoluna gidildi. Araştırmamıza yön veren temel problem, bu yeni yönetim modellerinin yerel halkın kıyısında yaşadığı arkeolojik alan ile kurduğu ilişki biçimlerinde bir dönünüşüme yol açıp açmadığıdır. Bir dönüşüm varsa, bunu ne tür siyasal ve ekonomik dinamikler içerisinde ele almak gerekir? Değişen koşullar yeni günlük pratikleri beraberinde getirmiş midir; özellikle de halkın ekonomik pratikleri değişen miras yönetimi anlayışından ne şekilde etkilenmiştir? Bildiride, bu tür soruları, ev ekonomisi bağlamında kadın emeğine vurgu yaparak tartışmaya açmayı umuyoruz.

Yrd.Doç.Dr.Gökçe Şimşek, Adnan Menderes Üniversitesi

Kadın-Merkezli Kültürel Rota: Kültürel Miras ve Kadınlar İçin Fırsatlar ve Tehditler

Kültürel rotalar üzerine dünyadaki ilk çalışmalar 1980'lere dayanmaktadır. UNESCO'nun Orta Asya'da başlattığı Diyalog Yolları Programı ile Avrupa Konseyi'nce yürütülen Avrupa Kültürel Rotalar Programı ilk çalışmalar arasındadır. “ICOMOS Kültürel Rotalar Bildirgesi” ile doğrudan kültürel rotalarla ilgili ilk kaynak 2008'de yayınlanmış ve bu bildirgeyle, kültürel rotaların araştırılmasında temel ilke ve yöntemlerin ortaya koyulması, rotaların kullanımıyla ilgili esasların belirlenmesi, rotaların değerlendirilmesi, korunması ve yönetimiyle ilgili konularda bilgi ve deneyim birikimini sağlamak üzere mekanizmaları kurmak amaçlanmıştır (ICOMOS, 2008). Türkiye’de ise kültürel rotalar üzerine çalışmalar yakın tarihte yapılmıştır. Kültürel rotalara yer verilen öncül kaynaklardan biri olan Türkiye Turizm Stratejisi’nde (2023) 2023’e kadar geliştirilmesi hedeflenen Zeytin Koridoru, İnanç Turizmi Koridoru, İpek Yolu Turizm Koridoru gibi yedi adet tematik turizm gelişim koridorundan söz edilmektedir. Bunlarla birlikte, Kalkınma Ajanslarınca hazırlanan bölge planlarında Likya Yolu, Aziz Paulus Yolu, Frigya Kültür Yolu gibi

kültürel rotaları belirtilmektedir. Ancak, “kadın” emeği, desteği ve işbirliğini yansıtan kültürel miras açısından zenginlikler sunan ülkemizde, “kadın” ve kültürel mirasa odaklanan bir kültürel rotadan söz edilmediği söylenebilir. Bu çalışmada, “kadın-merkezli kültürel rota” ile ne demek istendiğinin tanımlanması, kadın-merkezli kültürel rota için temel değerlerin, öğelerin geliştirilmesi ve kültürel rota planlamanın kadınlar ve kültürel mirasa olası etkilerinin tartışılması amaçlanmaktadır. Böylelikle, kültürel rotanın kadınının çağdaş yaşamda konumunu güçlendirmek ve kültürel mirasın korunmasını sağlamak için uygun bir araç olup olmadığı ve olası etkileri tartışılacaktır.

Bilge Merve Aktaş

El Örgüsü Çoraplar Bağlamına Kadın Katılımı ve Kültürel Mirasın Sürdürülebilirliği

Bu çalışma kültürel miras objesi olan el örgüsü çorap yapımı sürecine kadınların üretici ve girişimci olarak katılımlarını inceleyerek kültürel mirasın sürdürülebilirliği üzerine öngörülerde bulunmaktadır. El örgüsü çoraplar motifleri ve geleneksel malzeme üretim yöntemleri (ip eğrilmesi ve boyanması gibi) sebebiyle sözlü kültürün ve somut olmayan kültürel mirasın parçasıdır. Günümüzde erkekler ve kadınlar tarafından kullanım oranının azalmasına bağlı olarak çorap üretimi azalarak devam etmektedir. Üzerinde geleneksel motifler olan el örgüsü çoraplara turistik bölgelerde rastlamak mümkündür. Kadınların el örgüsü çorap bağlamında kültürel miras içerisindeki temsilini ve katılımını kültürün sürdürülebilirliği açısından incelemek amacıyla farklı şehirlerde ve bölgelerde bulunan, rastgele seçilmiş yirmi çorap satıcısı ile görüşmeler yapılmıştır (12 kadın satıcı, 8 erkek satıcı). Bu görüşmeler sonucunda, kadınların çoğunlukla gayri resmi koşullarda çalıştığı (11 kadın seyyar satıcı), erkeklerinse çoğunlukla resmi şekilde satış yaptığı görüldü (5 erkek dükkan sahibi). Diğer taraftan tüm görüşmelerde çorap ören kişilerin kadın olduğu belirtilmiştir. Çorap örmek geleneksel olarak üretici bir sosyal aktivite olarak grup halinde icra edilir. Bu durum bilginin paylaşılması ve el değiştirmesi ve kültürel mirasın sürdürülebilmesini destekler. Diğer taraftan meslek olarak çorap örmeyi seçen kadınların kayıt dışı ekonomilerde çalıştıkları, aldıkları kısıtlı eğitim sebebiyle bu mesleğe yönlendirilmiş oldukları ve emeklerinin değerini karşılamayan koşullarda çalıştıkları görülmüştür. Yapılan görüşmelerde tespit edilen çorap fiyatları, günlük satış adedi ve bir çift çorabın örülmesi için gereken süre zanaatkarın işe devam etmesini desteklememektedir ve yeni katılımcılar için uygun bir ortam sunmamaktadır. Bu durum zanaatkarların bilgi ve deneyimlerini değersizleştirdiği gibi kültürün devamlılığını da tehlikeye sokmaktadır. Çoraplarla ilgili bilginin sözel olarak aktarıldığından bu konuda çalışan zanaatkarlar kültürün devam edebilmesi için en önemli kaynaktır. Hem kültürel mirasın devamlılığı için hem de kadın zanaatkarlara daha iyi çalışma koşullarının önerilebilmesi için teşvik ve destek projelerinin gerekliliği görülmüştür. Emeğin takdir edileceği, bilgi ve deneyimlerin paylaşıldığı sosyal bir platform oluşturulabileceği gibi toplumsal kalkınmayı hedefleyen projeler içerisinde çoraplara ve zanaatkarlara yer verilerek bilginin paylaşılması, yaygınlaştırılması kültürel mirasın sürdürülebilirliği ve kadın zanaatkarlara daha iyi yaşama alanı sunulması açısından önem taşımaktadır.

Yrd.Doç.Dr.Seher Boykoy, Uludağ Üniversitesi

Bursa’da Koza Üreticiliği ve İpekli Dokumacılık Sektöründe Kadın İstihdamı (1850-1930)

Bursa’da 19. Yüzyıldaki ekonomik gelişmenin ana kaynağını koza ve ipek ipliği üretimi teşkil etmiştir. Avrupa’da başlayan sanayileşme süreci ve buna bağlı olarak üretimde yaşanan

makineleşme, Bursa'yı, Avrupa'nın artan ham ipek ihtiyacının karşılandığı önemli bir merkez haline getirmiştir. Bu süreçte Bursa kentinde ipek fabrikaları sayısı artmış, ipeğin fabrikalarda çekilmesi, geleneksel ipek çekme yönteminin yerini almıştır. Buna bağlı olarak da, tarım kesimi ve evlerinde geleneksel faaliyetlerini sürdüren kadınlar, önce atölyelerde, sonra da fabrikalarda ücretli çalışma yaşamı içerisinde yerini almıştır. Bu çalışmada, 19. yy. ortalarından Cumhuriyet'in ilk yıllarına uzanan süreçte Bursa'da yerel üretim sektörlerini teşkil eden koza ve ipek ipliği üretiminde kadın istihdamının yeri ortaya konulmaya çalışılacaktır. Çalışma kapsamında da, Hüdavendigar Vilayeti Salnameleri, kente gelen seyyahların verdiği bilgiler, sanayi istatistikleri, süreli yayınlardan yararlanılacaktır.

Arş.Gör.Yonca Altındal, Süleyman Demirel Üniversitesi

Kalkınma Planlarında Kadın İstihdamı: Fırsat mı? Dışlanma mı?

Küreselleşme çağında kalkınma her ne kadar salt ekonomik boyutlarıyla algılsa da, toplumsal, politik ve kültürel içerimleri de barındıran bir olgudur. Bu anlamda 1970'lere kadar kalkınma sürecine kadınların eklenmesi modernleşmeci bir varsayımın kabul görmüş; ancak ekonomik krizler kadın katılımını farklı boyutlarıyla yeniden gündeme taşımıştır. 1960'ların ikinci dalga kadın hareketi liberal kökenli ekonomik kalkınma teorilerini sarsmış, istihdama kadın katılımını tartışmaya açmıştır. 1970'lerle beraber ise, bu tartışmalar, istihdamın cinsiyetçi özelliklerini ve ataerkil örüntülerini kadınların konumları bakımından sorgulamaya açmış ve güçlenme deneyimlerini gündeme taşımıştır. Böylelikle istihdamın hane içi özellikleri, toplumsal cinsiyet rol ve örüntülerinin belirleyiciliğini sorgulamaya başlamıştır. Sosyal devletin planlamacı bakış açısı eril kontrol ilişkilerini 1960'larda başlayan kalkınma planlarına yansımış, kadınlar bu planlarda daima anne ve eş olma kimlikleriyle değerlendirilmiştir. Çocuk, yaşlı ve engelli bakımı gibi eviçi bakım rolleri ile beslenme, sağlık ve ev ekonomisi gibi alanlarda kadınlardan elde edilen bilgiler sayesinde ülkelerin refahlarının önemli bir bileşeni olan aile refahı politika temelli planlar oluşturulmuştur. Aslında bu bakış açısı, kadınları özel alanda tutarken, erkekleri ataerkil düzenin kamusal erk'lerine sahip cinsi haline getirmiştir. Böylelikle erkek egemen toplum yapısının, değerler sisteminin ve eril iktidar tarafından yaratılan aile yapılarının etkisiyle 'iyi eş, iyi ev kadını ve iyi anne' olma rollerini sürdürmek zorunda bırakılan kadınlar, kalkınma planlarından dışlanmışlardır. 1980'lerden itibaren ise, neo-liberal iktisat politikaları ve yeni sağ muhafazakâr aile odaklı bakış açısı, planlamacı bir devlet yönetiminin yerine şirketleşen, piyasalaşan bir devlet anlayışını ve küreselleşmeci bir kalkınma söylemini yeniden farklı boyutlarıyla gündeme taşımıştır. Gelişmiş ülkelerde egemen olan "Kalkınmada Kadın" söylemi girişimcilik başta olmak üzere yeni istihdam alanlarını kadınlar için bir 'fırsat alanı' gibi sunmaktadır. Türkiye'nin de dâhil olduğu pek çok azgelişmiş ülkede ise kadınlar, eşitlik söyleminin bile fazla görüldüğü, biyolojik cinsiyet kısıncında, aile ve ev odaklı çalışma ilişkileri alanına yönlendirilmişlerdir. Oysa gerçek anlamda kalkınmış bir ülkeden bahsedilebilmesi için, cinsiyetler arası eşitliğin gerçekleşmesi gerekmektedir. Bu çalışma kapsamında Türkiye'de 1960'larla birlikte kalkınma planlarında yer almaya başlayan kadın istihdamı olgusunun, günümüze kadar geçen süreçte kadınlar açısından fırsat eşitliğine mi, yoksa eşitsizliğine mi yol açtığı toplumsal cinsiyet temelli bakış açısıyla değerlendirilecektir.

Doç.Dr.Nuray Türker, Karabük Üniversitesi

Arş.Gör.Serdar Ceylan, Ankara Üniversitesi

Safranbolu UNESCO Dünya Miras Alanında Kadın İşgücü İstihdamı ve Kadın Emeğinin Kültür Turizminin Gelişmesine Etkisi

UNESCO Dünya Miras kentlerinden biri olan 1990'lı yıllarda kültür turizminin gelişmeye başladığı Safranbolu'da hediyelik eşya satışı yapan yaklaşık 130 dükkan bulunmaktadır. Bu dükkanların yarısında kadınlar işveren ya da çalışan olarak istihdam edilmektedir. Bu araştırmanın amacı, kadın emeğinin kültür turizminin gelişimindeki, geleneksel kültürün yaşatılması, sürdürülebilirliği ve günümüze taşınmasındaki etkisini ortaya koymaktır. Nitel araştırma yöntemi ile yapılan bu çalışmada, amaçlı örneklem tekniği uygulanarak destinasyonda hediyelik eşya üretiminde (maket ev imalatı, dantel, oya, örtü yapımı, keçeden hediyelik eşya üretimi, hat sanatı) ve satışında işveren, işletmeci ve satış elemanı olarak çalışan 20 kadın ile görüşülmüştür. Kadınlarla yapılan görüşmeler ses kaydına alınmış, veriler metne aktarılarak analiz edilmiştir. Ayrıca tarihi kent çarşısı içerisinde gözlemler yapılmış ve alana ilişkin ikincil verilerden de yararlanılmıştır. Araştırma bulgularına göre, kentte yaklaşık yirmi yıldır yapılan kültür turizminin kadın işgücünü sektörün içerisine çektiği, turizmin varlığının kentte önemli bir oranda kadın istihdamı yarattığı, kentte açılan hediyelik eşya dükkanlarında kadınların eşleri ile birlikte satıcı ya da üretici olarak çalıştığı görülmektedir. Böylece kentte çalışan kadın işgücü el sanatları alanında geleneksel kültürün sürdürülebilirliğine katkı sağlamaktadır.

Yrd.Doç.Dr.Ayşegül Koyuncu Okca, Pamukkale Üniversitesi

Yrd.Doç.Dr.Meruyert Koizhaiganova, Pamukkale Üniversitesi

Okt. Saadet Nihal Çoşkun, Adnan Menderes Üniversitesi

Kültürel Miras Dericiliğinin Canlandırılmasında Kadınların Etkin Katılımı Projesi (Karacasu Örneği)

Deri insanoğlunun gelişim süreci ile şekil almış, işlenmiş ve bugünkü değerine kavuşmuştur. Türk kültüründe köklü ve önemli bir geçmişe sahip olan dericilik faaliyetleri geçmişi günümüze-günümüzü geleceğe taşıyan bir sanat ve kültürel değer olarak karşımıza çıkmaktadır. Tüm dünyada büyük ilgi gören deri ürünler, uzun yıllardır ülkemizin birçok yöresinde işlenmiştir. Türk kültüründe dericilik sosyal hayatın her boyutunda kaliteli işçilik ve üstün sanat değeri taşıyan ürünler ile dikkat çekmektedir. Anadolu'da deri üretiminin yapıldığı bölgelerden birisi de Aydın İlinin Karacasu İlçesidir. Karacasu dericiliği, ülkemizin hızla değişen sosyo-ekonomik koşullarına rağmen üretiminde özgünlüğünü koruyabilmiş ender örneklerden biridir. Köklü bir dericilik geçmişi ile Karacasu İlçesi, geleneksel işlentiye dayalı başlıca vaketa ve sahtiyan türü deri üretiminin gerçekleştirildiği bir merkezdir. Bölgedeki dericilik Karacasu'nun geçmişi kadar eskidir. Yöre halkının ve eski tabakların ifadesine göre Karacasu'da dericiliğin 300 yıl kadar önceye dayandığı söylenmektedir. Karacasu'da babadan oğla geçen bu meslek zamanla azalmaya başlamıştır. Tabakhanelerde yapılan deri üretimi çok zahmetli ve yorucu bir iş olmuştur. Karacasu tabakları bu zor sanatın, aralarında olan iş bölümü ve dayanışma ile üstesinden gelmişlerdir. Karacasu'da esnaflar arasında iş bölümü ve düzen sağlanarak deri üretimlerinin daha düzenli yapılmasını sağlanmıştır. Bu şekilde sağlam sosyal yapısı olan tabak esnafının yıllarca deri üretimleri devam etmiştir. Karacasu'da, dericilik ilçenin öne çıkan geçim kaynaklarından biridir. Ancak Karacasu'da geleneksel yöntemler ile üretilen derinin pazarlama aşamasında çeşitli sıkıntılar yaşanmaktadır. Geleneksel üretimin teşvik edilmesi ve yarı mamul ürünün geleneksel el

sanatlarında kullanımının sağlanması amacı ile belediye, kaymakamlık, meslek yüksekokulu, halk eğitim merkezi ve gönüllü kuruluşlar işbirliği ile çeşitli çalışmalar yürütülmüştür. Ancak hedeflenen başarı tam anlamı ile elde edilememiştir. Karacasu'da ki kadınların birçoğu deri çanta ve ev aksesuarı yapımı kurslarına gitmiş kendileri için örnek ürünler yaptıktan sonra devamını getirmemiştir. "Kültürel Miras Dericiliğin Canlandırılmasında Kadınların Etkin Katılımı Projesi" başlığı altında gerekli kültürel birikime sahip olan Karacasu'daki kadınların etkin katılımı ile dericilik sektöründe yapılabilecek olan örnek bir projelerden bahsedilerek bu projeye nerelerden kaynak bulunabileceği konusunda bilgiler verilecektir.